

**Analiza cadrului
de politici**

**în abordarea fenomenului
de bullying în școli**

Analiza dată este elaborat de Fundația Terre des hommes Moldova ca parte a proiectului „Eforturi comune pentru a combate bullying-ul în Moldova, finanțat de UNICEF Moldova. Opiniile exprimate în această lucrare aparține autorilor și nu reflectă neapărat poziția donatorilor.

Autoare:

Laurenția Filipschi, consultant, master în științe politice

Redactare: Valentina Butnaru

Editare grafică: Print Caro

Terre des hommes

Sprijin copiilor.

Terre des hommes este cea mai importantă organizație elvețiană de ajutorare a copiilor. Fondată în 1960, organizația participă anual la eforturile internaționale de a îmbunătăți calitatea vieții a milioane de copii vulnerabili din întreaga lume.

Tdh activează în Republica Moldova începând cu anul 2004, fiind dedicată protecției copiilor. Programele Tdh sunt orientate spre asigurarea ca toți copiii din țară să beneficieze de un sistem care le poate garanta supraviețuirea, protecția, dezvoltarea și participarea la evenimentele sociale, educaționale, culturale și de sănătate care îi privește.

Terre des hommes Moldova
str. Nicolae Iorga, 6, ap. 3,
MD-2009, Chișinău, Moldova
+373 22 238 039 / 22 238 637
mda.office@tdh.ch
tdh-moldova.md | childhub.org
facebook.com/tdhmoldova

Cuprins

SUMAR EXECUTIV	5
CONTEXT	9
METODOLOGIE	10
CAPITOLUL I. DEFINIREA BULLYING-ULUI	12
CAPITOLUL II. CADRUL NORMATIV PRIVIND PREVENIREA VIOLENȚEI ÎN MEDIUL ȘCOLAR, CU ACCENT PE BULLYING	19
CAPITOLUL III. INSTRUMENTE DE IMPLEMENTARE A CADRULUI NORMATIV ÎN DOMENIUL PREVENIRII VIOLENȚEI ÎN ȘCOLI, CU ACCENT PE BULLYING.....	23
CAPITOLUL IV. ACTORI DIN DOMENIU CU ATRIBUȚII DE A INTERVENI ÎN CAZURI DE VIOLENȚĂ, CU ACCENT PE BULLYING	34
CAPITOLUL V. FORMAREA PROFESIONALĂ CONTINUĂ A ACTORILOR CU ATRIBUȚII ÎN DOMENIU, DIN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT	42
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	46
BIBLIOGRAFIE	51

Lista abrevierilor

APC	Autoritate Publică Centrală
APL	Autoritate Publică Locală
CNPDC	Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului
CRAP	Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică
HG	Hotărâre de Guvern
MMPSF	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
MSMPS	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
MECC	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
MJ	Ministerul Justiției
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
ONG	Organizație neguvernamentală
Tdh	Terre des hommes
SAP	Serviciul de asistență psihopedagogică
STAS	Structurile teritoriale de asistență socială
VNET	Violență/abuz, neglijare, exploatare și trafic
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

Mulțumiri

Aducem sincere mulțumiri instituțiilor și organizațiilor care și-au exprimat interesul de a se implica în realizarea acestei analize și au arătat o deosebită deschidere pentru colaborare. Calde mulțumiri specialiștilor organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, managerilor instituțiilor de învățământ, cadrelor didactice, părinților și adolescenților/elevilor din unitățile administrativ-teritoriale în care activează Tdh (Fălești, Hâncești, Drochia, Orhei, Anenii Noi, Ungheni, Căușeni, Cimișlia, Ștefan Vodă, Ialoveni, Rezina, Cahul, Glodeni, Strășeni, Ocnița, Soroca, Râșcani).

De asemenea, aducem mulțumiri și și ne exprimăm profunda recunoștință tuturor persoanelor care au fost deschise în procesul de validare a analizei; sugestiile și recomandările lor au fost luate în considerare la finalizarea documentului în cauză.

Sumar executiv

Violența în școli, în toate formele sale, reprezintă o încălcare a drepturilor copilului la educație, sănătate și stare de bine. Nu poate fi asigurată o educație de calitate și echitabilă, dacă adolescenții se confruntă cu violența în mediul școlar. Violența în școli se poate manifesta sub forma de acțiuni sporadice sau de intimidări regulate, tratament degradant și hărțuire.

Potrivit studiului „Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova”, realizat de UNICEF Moldova în 2019, 86,8% din numărul total de elevi ai claselor VI-XII sunt afectați de bullying. Raportul a scos în evidență faptul că adolescenții implicați în situații de bullying sunt mai predispuși spre absenteism, abandon școlar și au rezultate academice joase. Copiii care manifestă un comportament de bullying sau copiii care sunt țintă a bullying-ului sunt mai predispuși să se confrunte cu simptome de depresie și anxietate, au un nivel redus de respect față de propria persoană, se simt singuratici și, în unele cazuri, își pierd interesul pentru orice activitate.

Conform acestui studiu, Republica Moldova a creat un sistem de servicii de prevenire și combatere a violenței, care necesită în prezent ajustări în baza noilor realități sociale.

În prezent, nici în școli și nici în instituțiile care prestează servicii victimelor, agresorilor și familiilor acestora, nu există un sistem de înregistrare și documentare a situațiilor de bullying. Un număr considerabil de instituții de învățământ nu sunt pregătite să prevină sau să lupte împotriva bullying-ului. Marea majoritate a coordonatorilor ANET (abuz, neglijare, exploatare și trafic de copii) au declarat că nu dispun de un protocol clar cu privire la măsurile ce trebuie întreprinse în caz de bullying, nici de resurse umane și metodologice, pentru a preveni acest fenomen, în special în cazul bullying-ului realizat în mediul online.

Conștientizând provocările existente, Tdh Moldova implementează, cu suportul UNICEF Moldova, proiectul *Eforturi comune pentru a combate bullying-ul în Moldova*. Proiectul în cauză se bazează pe recomandările Studiului „Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova”, realizat de UNICEF în 2019 și pe „Foaia de parcurs pentru accelerarea stopării violenței împotriva copiilor în Republica Moldova 2019-2025” și își propune să contribuie la prevenirea și combaterea bullying-ului în școlile din Republica Moldova. Pentru a-și atinge obiectivele, proiectul și-a propus o combinație de activități cu privire la analiza politicilor, consolidarea capacităților specialiștilor, capacitarea și sensibilizarea tinerilor cu privire la prevenirea și intervențiile în caz de bullying. Combinate, aceste eforturi au menirea de a preveni violența față de copii, a îmbunătăți normele sociale și a genera un model bazat pe dovezi, fiind eficiente în eforturile de prevenire primară a bullying-ului în Moldova.

În acest context, Tdh Moldova și-a propus efectuarea analizei situaționale a politicilor, practicilor curente și a instrumentelor existente în domeniul prevenirii, identificării și intervenției în caz de violență, cu un accent special pe bullying și a serviciilor, obstacolele existente, precum și a recomandărilor de politici în scopul depășirii acestor obstacole. În vederea realizării acestor obiective s-a procedat la:

- Efectuarea unui studiu documentar, a analizei cadrului normativ privind prevenirea, identificarea și intervenția în caz de violență, cu un accent special pe bullying.
- Elaborarea unui raport amplu privind politicile, practicile și instrumentele curente de prevenire, identificare și intervenție în caz de violență, cu un accent special pe bullying, precum și serviciile, obstacolele și provocările existente.
- Obținerea informației descriptive și analitice privitor la gradul de atingere a obiectivelor proiectului în raport cu rezultatele obținute.
- Determinarea eficacității, impactului, relevanței și durabilității activităților planificate; Prezentarea constatărilor evaluării, concluziilor principale, recomandărilor și lecțiilor învățate, pentru continuarea unei dezvoltări durabile a politicilor pe segmentul ce ține de bullying.

În cadrul analizei s-a utilizat o abordare mixtă, folosindu-se metode de colectare a datelor atât cantitative, cât și calitative. Această metodă a fost selectată cu scopul de a pune accentul pe punctele forte ale ambelor metode și pentru a colecta date cât mai complexe, corecte și reprezentative.

STRUCTURA LUCRĂRII CONSTĂ DIN ȘASE CAPITOLE, DUPĂ CUM URMEAZĂ:

Capitolul I. Definirea bullying-ului, constituit din 2 subcapitole: *Abordări internaționale /experți, instituții de cercetare, de apărare a drepturilor copiilor și Abordări în cadrul normativ național al Republicii Moldova*. Acest capitol a scos în evidență faptul că se impune necesitatea formulării unei noțiuni unice a *bullying-ului*, cu descrierea formelor acesteia, care va fi utilizată în limitele analizei date și ar putea fi luată în calcul pentru modificarea cadrului normativ, prin introducerea noțiunii de *bullying* și utilizarea ei de comunitatea profesioniștilor din domeniu. La fel, ca urmare a descrierilor noțiunii de *bullying* și a formelor acesteia de către experții din domeniu, se impune necesitatea revederii descrierii formelor de bullying din *Ghidul profesorului* la disciplina *Dezvoltare personală*.

Capitolul II. Cadrul normativ privind prevenirea violenței în mediul școlar, cu un accent special pe bullying. Acest capitol este orientat spre analiza situațională a politicilor, practicilor curente și a instrumentelor existente în domeniul prevenirii, identificării și intervenției în caz de violență, cu un accent special pe bullying. Se iau în discuție obstacolele și recomandările de politici, în vederea depășirii dificultăților și în scopul stopării cât mai rapide a violenței împotriva copiilor în Republica Moldova, cu accent pe mediul școlar. În concluzie la acest subcapitol subliniem că într-adevăr există un set întreg de acte normative ce reglementează situațiile în care specialiștii trebuie să se implice pentru prevenirea și gestionarea problemelor legate de violența în școală. De aceeași părere sunt și majoritatea specialiștilor din organele locale de specialitate în domeniul învățământului, managerii instituțiilor de învățământ din cele 30 de unități administrativ-teritoriale în care activează Tdh menționându-se că acte legislative sunt suficiente și că emiterea actelor legislative nu va soluționa existența situațiilor de bullying din școală. „MECC a elaborat o serie de acte legislative foarte multe și bune. Rămâne a le respecta și a le implementa”.

În **Capitolul III** se vorbește despre instrumentele de implementare a cadrului normativ în domeniul prevenirii violenței în școli, cu accent pe bullying, din perspectiva necesității de aplicare a anumitor intervenții sau sinergii, pentru ca fiecărui copil să i se asigure un mediu școlar sigur. Ca mențiune de bază poate fi considerată afirmarea specialiștilor organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, a managerilor de la instituțiile de învățământ, care au ținut să atragă atenția la faptul că bullying-ul privește și alți actori comunitari, nu doar pe cei de la nivelul școlii: „Este greu de aplicat în practică aceste măsuri, se cere o abordare complexă prin comisia multidisciplinară, ca să fie implicați toți actanții educaționali, astfel incluzând și comunitatea”. Din aceste considerente, în primul rând se sugerează ca „să fie specificate clar drepturile și obligațiunile fiecărui actor implicat în soluționarea cazurilor de bullying”, venindu-se cu recomandări ce ar consolida eforturile tuturor în acest sens.

În **Capitolul IV** sunt menționați actorii din domeniu cu competențe de intervenire în cazuri de violență, cu accent special pe bullying, subliniindu-se atribuțiile directe sau indirecte în acest proces, actori care sunt primordialii pentru a fi luați în calcul atunci când se discută subiectul în cauză. În acest capitol se remarcă că este necesară o intervenție complexă, sistematică și strategică, la nivelul fiecărei instituții de învățământ, pentru că bullying-ul este un fenomen de grup și cere acțiuni, de asemenea, la nivel de individ (victimă, agresor), de grup (martori), de implicare a adulților (părinți, diriginți, cadre didactice, specialiști). Astfel, intervenția urmează să cuprindă câteva direcții: declararea de zero toleranță față de violența școlară, inclusiv, față de bullying, dezvoltarea Politicii de Protecție a Copilului și a unor practici instituționale de prevenire și combatere a abuzului.

Capitolul V este consacrat formării profesionale continue a actorilor cu atribuții în domeniul sistemului de învățământ. Acest capitol pune accentul pe faptul că atitudinea unui specialist cu atribuții în domeniul vizat constituie unul dintre momentele cheie în prevenirea bullying-ului, în protecția și asistența celor care au avut de suferit în urma acestui comportament. În acest material se analizează cadrul normativ care obligă autoritățile și instituțiile publice să realizeze formarea continuă și să pregătească actorii vizați, pregătirea interdisciplinară și interinstituțională pe acest domeniu fiind primordială.

Capitolul Concluzii și Recomandări accentuează faptul că și cadrul normativ existent este destul de fragmentat, de asemenea este menționată existența unui set destul de impunător de acte normative care prevăd acțiuni de prevenire și combatere a violenței în instituțiile de învățământ, însă în nici unul din ele nu se explică noțiunea de

bullying și formele acestuia. Deși cei mai mulți tind să susțină că bullying-ul este o formă de violență, care nu presupune existența unui conflict bazat pe o problemă reală, ci pe dorința unor persoane de a-și câștiga puterea și autoritatea, punându-i pe alții într-o lumină proastă, se impune necesitatea diferențierii acestor două abordări, deoarece pe acest fundal actorii comunitari nu reacționează în cazul bullying-ului, de multe ori considerându-l ca ceva normal, ca pe o glumă.

Fiecare actor în parte, implicat în analiză, are înțelegerea sa a fenomenului de bullying, implicând anumiți actori în prevenirea și combaterea acestuia în școală. Cu toate acestea, e de menționat că nici pe departe nu sunt implicați toți actorii care ar putea să contribuie la acest proces; de ex.: managerul unei instituții de învățământ a menționat că problema bullying-ului e „legată” de copiii de etnie romă, iar mediatorul comunitar nu este privit ca un partener în acest proces. Mai mult ca atât, nimeni din respondenți nu a menționat că îl cunoaște pe acest actor. La fel, nu a fost luat în calcul rolul mass-media, al ONG-urilor, al Consiliilor locale și raionale pentru protecția drepturilor copilului, al Oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, al Avocatul poporului pentru drepturile copilului și al MSMPS. Un argument în plus al neimplicării actorilor a fost mențiunea managerilor instituțiilor de învățământ că și cadrele didactice sunt suprasolicitate.

Este de menționat că din lista destul de impunătoare a actorilor ce urmează să fie implicați, managerii instituțiilor de învățământ au reiterat aproape în unanimitate că cel mai acut se simte lipsa psihologului școlar sau a serviciilor unui astfel de specialist.

Există o confuzie și neclaritate în ceea ce privește actorii obligați prin lege de a se implica în procesul de prevenire și combatere a bullying-ului, precum și necunoașterea drepturilor și obligațiilor fiecărui actor implicat în soluționarea cazurilor de bullying, devenind imperioasă necesitatea diseminării informației despre aceștia.

Analiza scoate în evidență și faptul că 9% dintre elevii respondenți afirmă că nu cunosc cazuri de bullying în instituția lor, ținând cont de faptul că în aceste școli se desfășoară activități anti-bullying, susținute de către Tdh. În acest caz apare întrebarea cu referire la acest subiect în școlile unde nu se desfășoară astfel de activități sau se desfășoară fragmentar.

Analiza conturează imaginea cunoașterii slabe a instrumentelor de implementare a cadrului normativ anti-volență/antibullying în școli, cel mai des menționându-se de cei mai mulți dintre respondenți că se recurge la discuții, adunări de părinți sau teatru social. În acest sens, pe de o parte, se cere o diversificare a instrumentelor utilizate, după caz, pe de altă parte, dezvoltarea parteneriatelor și implicarea altor actori comunitari interesați.

Instruirea continuă, necesitatea materialelor informaționale, monitorizarea permanentă a situației este una din necesitățile primordiale menționate de către specialiștii organelor locale de specialitate în domeniul învățământului și de managerii instituțiilor de învățământ.

Setul de recomandări care rezultă din analiza actuală și care sunt sugerate de către actorii respondenți implicați în acest proces este destul de vast și se referă în mare parte la majoritatea actorilor comunitari și la toate aspectele ce țin de prevenirea și combaterea bullying-ului. Cu toate acestea, resursele umane și financiare limitate ne impun să prioritizăm lucrurile în așa fel ca să obținem eficiență și să oferim sustenabilitate sistemului de intervenție.

În acest context, propunem etapizarea implementării recomandărilor sus menționate prin elaborarea instrumentelor necesare, în funcție de importanța acestora.

Astfel se sugerează ca în perioada 2021-2022 să fie elaborate și/sau ajustate următoarele instrumente de către actorii vizați:

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării:

1. Revizuirea Ordinului nr.77 și nr.1049 din 10.10.2014 privind aprobarea Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazuri de abuz, neglijare, exploatare, trafic de copii, cu includerea noțiunii de bullying, a instrumentelor de identificare a bullying-ului, de monitorizare, raportare etc.
2. Completarea Regulamentului-tip și a Reperelor metodologice privind organizarea instituțiilor de învățământ extrașcolar cu prevederi ce țin de prevenirea violenței, inclusiv a bullying-ului.

3. Elaborarea unui Ghid metodologic privind prevenirea bullying-ului pentru instituțiile de învățământ, în comun cu actorii interesați (metodologie de evaluare a situației din instituțiile de învățământ, intervenție/pași concreți în diverse situații de bullying, procedură clară de evidență și intervenție în situație de bullying, harta actorilor interesați etc.).

Organele locale de specialitate în domeniul învățământului

1. Dezvoltarea procedurilor antibullying, clare și explicite, la nivelul fiecărei școli, inclusiv prin introducerea unor astfel de prevederi în Politica de Protecție a Copilului.
2. Raportarea semestrială acuzurilor de bullying și a altor forme de violență.
3. Introducerea pe platformele online a unor spații dedicate informării publicului larg despre fenomenul de bullying, cyberbullying, oferind în același timp sfaturi părinților, dar și copiilor / tinerilor despre cum să reacționeze în astfel de situații.

Managerii instituțiilor de învățământ

1. Completarea Regulamentului intern al instituției de învățământ, precum și a Politicii de protecție a copilului cu informații ce țin de bullying.
2. Elaborarea / revizuirea normelor de conduită în instituție atât pentru elevi, cadre didactice, cât și pentru părinți și plasarea lor în locuri vizibile, cu acces.
3. Completarea Fișelor postului fiecărui angajat cu prevederi ce țin de prevenirea bullying-ului.

Societatea civilă

1. Dezvoltarea unui program-model de lucru cu familiile ai caror elevi sunt victime sau promotori ai bullyingului etc.
2. Dezvoltarea unui program-model de mentori / peer to peer, astfel încât elevii claselor mai mari să poată fi mentori pentru cei mai mici, ajutându-i să dezvolte abilități comunicative pentru depășirea conflictelor.
3. Oferirea studiilor de caz și bune practici, exemple clare de situații de bullying și consecințe pentru agresor.
4. Elaborarea și oferirea de materiale tematice pentru distribuie, broșuri, planșe, materiale video, jocuri de societate, spoturi publicitare, filmulețe motivaționale care să fie promovate în mass-media și utilizate de către cadrele didactice în activitățile cu elevii.
5. Desfășurarea în comun cu actorii comunitari interesați a campaniilor de informare privind fenomenul de bullying.

Violența în școli, în toate formele sale, reprezintă o încălcare a drepturilor copilului la educație, sănătate și stare de bine. Nu poate fi asigurată o educație de calitate și echitabilă, dacă adolescenții se confruntă cu violență în mediul școlar. Violența în școli se poate manifesta sub formă de acțiuni sporadice sau sub formă de intimidări repetate, tratament degradant și hărțuire.

Potrivit studiului „*Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova*”, realizat de UNICEF Moldova în 2019, 86,8 la sută din numărul total de elevi ai claselor 6-12 sunt afectați de *bullying*. Raportul a scos în evidență faptul că, adolescenții implicați în situații de bullying sunt mai predispuși spre absenteism, abandon școlar și au rezultate academice joase. Copiii care manifestă un comportament de bullying sau copiii care sunt țintă a bullying-ului sunt mai predispuși să se confrunte cu simptome de depresie și anxietate, au un nivel redus de respect față de propria persoană, se simt singuratici și, în unele cazuri, își pierd interesul pentru orice activitate.

Conform acestui studiu, Republica Moldova a creat un sistem de servicii în scopul prevenirii și a combaterii violenței, care în baza noilor realități sociale, necesită ajustări.

În prezent, nici în școli și nici în instituțiile care prestează servicii victimelor, agresorilor și familiilor acestora nu există un sistem de înregistrare și documentare a situațiilor de *bullying*. Un număr considerabil de instituții de învățământ nu sunt pregătite să prevină sau să lupte împotriva *bullying*-ului. Majoritatea coordonatorilor în cazurile de *violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului* (VNET) au declarat că nu dispun de un protocol clar cu privire la măsurile care trebuie întreprinse în caz de *bullying*, nici de resurse umane și metodologice pentru a preveni acest fenomen, în special în cazul *bullying*-ului din mediul online.

Conștientizând provocările existente, *Terre des hommes Moldova* (Tdh), cu suportul UNICEF Moldova, implementează proiectul *Eforturi comune pentru a combate bullying-ul în Moldova*. Proiectul se bazează pe recomandările Studiului *Bullying-ul în rândul adolescenților din RM*, realizat de UNICEF în 2019, și pe *Foaia de parcurs pentru accelerarea stopării violenței împotriva copiilor în Republica Moldova 2019-2025*, și își propune să contribuie la prevenirea și combaterea *bullying*-ului în școlile din RM.

Pentru a-și atinge obiectivele, Proiectul și-a trasat o combinație de activități de analiză a politicilor, consolidarea capacităților specialiștilor, capacitarea tinerilor și sensibilizarea cu privire la prevenirea și intervențiile în caz de *bullying*. Asociație, aceste eforturi au menirea de a preveni violența față de copii, de a îmbunătăți normele sociale și a genera un model bazat pe dovezi, specific contextului pentru eforturile de prevenire primară în Republica Moldova.

În această ordine de idei, Tdh Moldova și-a asumat și efectuarea acestei analize situaționale a politicilor, practicilor curente și a instrumentelor existente în domeniul prevenirii, identificării și intervenției în caz de violență, cu accent pe *bullying*; și a serviciilor existente, obstacolelor și recomandărilor de politici, în vederea depășirii acestor obstacole.

Ca primă remarcă, analiza a scos în evidență faptul că cei mai agresați copii/adolescenți în mediul școlar sunt cei care provin din familii în situație de risc, copii ponderali, copii cu CES, romi; copii ce provin din microraiioane mai sărace; copii ai căror părinți, unul sau ambii, sunt plecați peste hotare; copii lăsați în grija altor persoane etc. Iar cadrul normativ existent nu dispune de toate instrumentele și nu oferă un context sinergizat de răspuns la asemenea situații.

Ca remarcă generală, se poate menționa că Republica Moldova promovează o politică în scopul modernizării și aducerii în corespundere cu standardele europene a sistemului de promovare și respectare a drepturilor copilului, inclusiv față de violență și, în același timp, depune eforturi susținute în asigurarea, în maximă măsură a posibilităților, a drepturilor copilului, în corespundere cu prevederile instrumentelor internaționale ratificate de către Republica Moldova, cu remarcă că în asigurarea durabilității activității de prevenire și combatere a *bullying*-ului se pot menționa probleme generale de sistem și de ajustare a cadrului normativ național, inclusiv a instrumentelor de implementare a acestuia.

SCOPUL prezentei evaluări constă în efectuarea unei analize a politicilor, a practicilor curente și a instrumentelor existente în domeniul prevenirii, identificării și intervenției în caz de violență, cu accent pe *bullying*; și a serviciilor existente; cât și analizarea obstacolelor și recomandărilor de politici, în vederea depășirii acestor obstacole.

OBIECTIVELE ANALIZEI:

- De a efectua un studiu documentar, analiza cadrului normativ privind prevenirea, identificarea și intervenția în caz de violență, cu accent pe *bullying*;
- De a elabora un raport amplu privind politicile, practicile și instrumentele curente de prevenire, identificare și intervenție în caz de violență, cu accent pe *bullying*, și serviciile, obstacolele/provocările existente;
- De a obține informație descriptivă și analitică cu privire la gradul de atingere a obiectivelor Proiectului în raport cu rezultatele obținute;
- De a determina eficiența, impactul, relevanța și durabilitatea activităților planificate;
- De a prezenta constatările evaluării, concluziile principale, recomandările și lecțiile însușite, pentru continuarea unei dezvoltări durabile a politicilor pe segmentul ce ține de *bullying*.

METODE, TEHNICI ȘI INSTRUMENTE DE ANALIZĂ:

În cadrul analizei s-a utilizat o abordare mixtă, folosindu-se metode de colectare a datelor cantitative și calitative. Metoda a fost selectată în scopul de a pune accentul pe punctele forte ale ambelor metode și pentru a colecta date cât mai complexe, corecte și reprezentative. Toate datele calitative vor fi culese din surse primare.

Analiza documentelor

- Acte legislative și normative privind prevenirea, identificarea și intervenția, în caz de violență, în instituțiile de învățământ, cu accent pe *bullying*;
- Strategii, concepții, programe, curriculumuri și politici de protecție a copilului în școli și modul în care este integrat fenomenul de *bullying*.

Analiza studiilor, cercetărilor și rapoartelor din domeniu

- Analiza recomandărilor rapoartelor cu privire la implementarea Convenției cu privire la drepturile copilului sau a altor rapoarte elaborate de către instituțiile internaționale de protecție a drepturilor copiilor;
- Analiza rapoartelor existente cu privire la situația privind protecția copiilor în școli, în caz de VNET, cu accent pe *bullying*;
- Analiza rapoartelor cu privire la realizarea planurilor din domeniul protecției copilului, asigurării dreptului la educație din perspectiva protejării față de VNET etc., cu accent pe *bullying*;
- Analiza informațiilor cu referire la bunele practici pe segmentul respectării drepturilor copilului și la un mediu școlar cu toleranță zero față de VNET, cu accent pe *bullying*;
- Analiza informațiilor pentru a identifica și înregistra practicile existente și potențialele bune practici, precum și eșecurile și lacunele specifice în abordarea *bullying*-ului în școli.

Examinarea opiniei actorilor/expertiilor în domeniu

În acest scop, au fost utilizate următoarele instrumente:

- Chestionare aplicate specialiștilor din cadrul organului local de specialitate în domeniul învățământului (17 – Fălești, Hâncești, Drochia, Orhei, Anenii Noi, Ungheni, Căușeni, Cimișlia, Ștefan Vodă, Ialoveni, Rezina, Cahul, Glodeni, Strășeni, Ocnița, Soroca, Râșcani);
- Chestionare aplicate managerilor celor 30 de instituții de învățământ din unitățile administrativ-teritoriale menționate;
- Chestionare aplicate părinților și adolescenților cu vârsta cuprinsă între 12-19 ani, din instituțiile de învățământ din unitățile administrativ-teritoriale menționate;
- Întâlniri online de consultare cu actorii vizați, relevanți, de la nivel central și local, din organizațiile societății civile..

MODUL DE PLANIFICARE A ACTIVITĂȚILOR:

I etapă: 20 octombrie – 15 decembrie 2020:

- Elaborarea metodologiei de analiză;
- Consultarea metodologiei cu echipa Tdh;
- Revizuirea metodologiei în baza recomandărilor înaintate;
- Analiza definiției *bullying*-ului și determinarea unui concept pentru actuala analiză;
- Analiza cadrului legal, a studiilor și rapoartelor de cercetare realizate;
- Realizarea analizei în teren, în contextul actual, în variantă online.

II etapă: 16 decembrie 2020 – 25 ianuarie 2021:

- Prelucrarea datelor;
- Elaborarea Raportului de analiză;
- Consultarea Raportului și revizuirea în baza recomandărilor înaintate;
- Definitivarea Raportului conform sugestiilor echipei Tdh/Grupului consultativ.

COLABORAREA CU ECHIPA TDH MOLDOVA

Minimum patru ședințe organizate cu echipa Tdh Moldova, pentru coordonarea și validarea definiției *bullying*-ului, a metodologiei și a structurii Raportului de analiză, precum și expunerea asupra Proiectului de raport.

LIMITĂRI

Orice metodologie de cercetare sau evaluare constituie un schimb între resursele disponibile și completitudinea rezultatului final. Cu toate acestea, există câteva limitări la metodologia aleasă, acestea fiind:

- vor fi supuse analizei doar informațiile colectate de la elevii, cadrele didactice și părinții din 30 de instituții de învățământ, cu care Tdh colaborează și, respectiv, va fi luată în calcul doar poziția la subiect a 17 reprezentanți ai organului local de specialitate în domeniul învățământului;
- vor fi identificate și înregistrate practicile existente și potențialele bune practici, precum și eșecurile și lacunele specifice în abordarea *bullying*-ului, doar în școlile-partenere ale Tdh.

Capitolul I. Definierea *bullying*-ului

I. Abordări internaționale /experți, instituții de cercetare, de apărare a drepturilor copiilor

Bullying-ul a constituit un subiect de interes pentru cercetătorii și specialiștii din domeniu încă din anii '70 ai secolului trecut, însă a devenit o problemă majoră începând cu anii '90, odată cu dezvoltarea mijloacelor de comunicare în masă și cu apariția Internetului și, de asemenea, în contextul în care tot mai multe acte de suicid aveau drept cauză principală acțiunile de *bullying*.

Mulți specialiști au început să descrie fenomenul de *bullying* și implicațiile sale, astfel încât, dacă în anul 2000, pe site-ul The Web of Science existau 126 de rezultate referitoare la subiectul *bullying*, în 2014 acest număr a fost de aproximativ 5 ori mai mare (689 de rezultate), cuprinzând peste 10.000 de articole la temă.

Diferiți experți explică acest fenomen în mod diferit. Unii interpretează termenul de *bullying* strict ca agresiuni verbale sau care afectează sentimentele victimelor. Alții spun că *bullying*-ul este, de fapt, un fenomen mai complex, care poate debuta cu agresiuni verbale (porecle, jigniri, intimidări, umiliri), însă foarte ușor se poate agrava/transforma ulterior și în agresiuni fizice (fie indirecte – asupra lucrurilor/obiectelor din posesia victimei, fie directe – asupra victimei în sine).

În anii '70, **Dan Olweus**, cercetător norvegian, a publicat prima carte, documentată detaliat, despre *bullying*, cu titlul *Agresiunea în școli. Agresori și victime*. (1973). Astfel, prima definiție completă a termenului *bullying* caracterizează fenomenul ca fiind un comportament negativ (neplăcut, dureros), repetat, al unui individ sau al unui grup, îndreptat intenționat împotriva unei persoane care nu se poate apăra, în scopul destructurării personalității acesteia, a diminuării stimei de sine și a minimalizării rolului în ierarhia socială.

Olweus îi atribuia termenului de *bullying* 3 elemente obligatorii. Astfel, pentru a fi calificat drept *bullying*, un comportament trebuia să conțină următoarele **caracteristici**:

1. Să reprezinte un dezechilibru de putere – situație în care o persoană o domină pe cealaltă.

2. Să se repete frecvent (regulat/constant).

3. Să-i provoace victimei neplăcere, care neplăcere să îi aducă satisfacție agresorului.

Susan Limber – directorul *Programului Olweus* în SUA – a completat și a detaliat ulterior definiția, segmentând comportamentele de *bullying* astfel:

- agresiuni verbale – directe (jigniri, etichetări, umiliri publice etc.);
- agresiuni verbale – indirecte (răspândirea de zvonuri);
- farse / glume proaste – verbale sau fizice (*pranks*, cum sunt cunoscute în America);
- *cyberbullying*: agresiuni online (în formă scrisă sau în format multimedia/audio-video);
- excluderi/includeți sociale selective (ex., eliminare dintr-un grup sau includere pe baza unor criterii stricte și subiective sau contextuale), inclusiv condiționarea socială sau alegerea selectivă a prietenilor (ex., *dacă vrei să fii prieten cu mine, nu poți fi prieten și cu X...*);
- agresiuni fizice – directe (îmbrânceli, bătăi, lovituri);
- agresiuni fizice – indirecte (agresorul ia obiecte și lucruri care aparțin victimei și le aruncă / murdărește / strică / distruge);
- intimidarea directă (ex., prin amenințări) și generarea fricii.¹

Cercetătorul **A. Pikas** (1975) a descris *bullying*-ul ca fiind o manifestare a violenței în cadrul unui grup, în care elevii, prin interacțiune, își reafirmă unul altuia comportamentul.

În 2001, **D.R.Coy** definește *bullying*-ul astfel: *un comportament care intenționează să facă rău sau să deranjeze, care se repetă de-a lungul timpului și are drept caracteristică un dezechilibru de putere, în sensul că*

¹ <https://www.aikiseishin.ro/blog/bullying/>

*o persoană sau un grup de persoane mai puternice vor ataca o persoană sau un grup de persoane mai slabe.*²

Alți experți în domeniu definesc *bullying*-ul ca pe o formă specifică de agresiune, având caracter repetitiv, sistematic, îndreptată împotriva unei persoane care nu se poate apăra, în scopul denigrării personalității acesteia, a diminuării stimei de sine și a minimalizării rolului ei în grupul social.³

De asemenea, găsim explicații ale termenului și de către instituțiile internaționale de protecție a drepturilor copilului:

UNICEF: „*Bullying*-ul este mai curând un mod de comportament, decât un incident izolat. Copiii care hărțuiesc provin, de obicei, dintr-o pătură socială sau o poziție de putere percepută, cum ar fi copiii care sunt mai mari, mai puternici sau percepuți ca fiind populari.”⁴

Site-ul Consiliului Europei: „Noțiunea de *bullying* presupune un comportament agresiv nedorit, în rândul copiilor de vârstă școlară, care implică un dezechilibru de putere, real sau perceput. Comportamentul se repetă sau are potențialul de a se repeta în timp. Ambii copii, cel care este hărțuit, și cel care hărțuiește pe alții, pot avea probleme serioase și de durată. *Bullying*-ul poate include violență fizică, violență sexuală, amenințări, tachinare, excludere socială sau alte manifestări de violență psihologică.”⁵

OMS: „*Bullying*-ul este o formă de maltratare pe multiple planuri, observată mai ales în școli și la locul de muncă. Se caracterizează prin expunerea repetată a unei persoane la agresiune fizică și/sau emoțională, inclusiv tachinarea, etichetarea, batjocura, amenințările, hărțuirea, negarea, excluderea socială sau răspândirea de zvonuri.”⁶

Tot pe pagina acestei instituții⁷, găsim formulată o altă

definiție: „*Bullying*-ul (inclusiv *cyberbullying*-ul) este un comportament agresiv nedorit de către un alt copil sau grup de copii, care nu sunt nici frați, nici într-o relație romantică cu victima. Implică daune fizice, psihologice sau sociale repetate și are loc adesea în școli și în alte locuri în care se adună copiii, dar și online.”

În discursul său, în cadrul sesiunii **UNESCO** privind *bullying*-ul în contextul migrației, ofițerul principal al programului **UNESCO**, Christophe Cornu, a spus: „*Bullying*-ul este strâns legat de educația incluzivă, deoarece afectează, disproporționat, copiii din grupuri vulnerabile, deoarece sunt percepuți ca diferiți, inclusiv studenții imigranți. Va fi imposibil să se asigure accesul la educație de calitate pentru toți acești copii, dacă școlile nu vor fi un mediu sigur pentru ei.”⁸

Într-un alt suport metodologic, elaborat cu susținerea **UNESCO**, găsim reflectat și subiectul ce ține de *bullying* – hărțitorul întotdeauna urmărește scopul de a abuza victima, de a-i provoca frică, a o demoraliza, umili, supune. *Bullying*-ul se manifestă în mod diferit. În unele cazuri, poate lua forma unor cuvinte jignitoare, porecliri sau luări sistematice în derâdere pentru unele trăsături deosebite ale persoanei: aspect exterior, manieră de vorbire, stil de a se îmbrăca, mers, mimică, gesturi, inclusiv de unele nuanțe în comportament, provocate de boală sau dizabilitate (defecte de vorbire, șchiopătat). În alte cazuri, intimidarea poate lua forma bătăilor, îmbrâncelilor, a depozitării de bunuri sau deteriorarea lor, a umilirii (de exemplu, prin impunerea persoanei să îndeplinească acțiuni umilitoare sau acte de violență, în raport cu terțe persoane). Asemenea acțiuni fizice și verbale caracterizează *bullying*-ul direct. *Bullying*-ul indirect se manifestă prin acțiuni mai puțin vizibile – comportament manipulator: diseminarea informațiilor false, a bârfelor, a zvonurilor, excluderea persoanei din cercul de comunicare, din activități și jocuri comune, respingerea, ignorarea, boicotul.⁹

² <https://cig.ase.ro/wp-content/uploads/2016/06/7-Dobre.pdf>

³ <http://invento.md/index.php?id=270>

⁴ <https://www.unicef.org/end-violence/how-talk-your-children-about-bullying>. Bullying is a **pattern of behaviour**, rather than an isolated incident. Children who bully usually come from a perceived higher social status or **position of power**, such as children who are bigger, stronger, or perceived to be popular.

⁵ <https://www.coe.int/en/web/children/bullying>. Bullying is unwanted, aggressive behaviour among school aged children that involves a real or perceived power imbalance. The behaviour is repeated, or has the potential to be repeated, over time. Both kids who are bullied and who bully others may have serious, lasting problems. Bullying may include physical violence, sexual violence, threats, teasing, social exclusion or other psychological violence.

⁶ <https://www.who.int/bulletin/volumes/88/6/10-077123/en/> Bullying is a multifaceted form of mistreatment, mostly seen in schools and the workplace. It is characterized by the repeated exposure of one person to physical and/or emotional aggression including teasing, name calling, mockery, threats, harassment, taunting, hazing, social exclusion or rumours.

⁷ <https://www.who.int/publications/i/item/inspire-handbook-action-for-implementing-the-seven-strategies-for-ending-violence-against-children>. Bullying (including cyberbullying) is unwanted

aggressive behaviour by another child or group of children who are neither siblings nor in a romantic relationship with the victim. It involves repeated physical, psychological or social harm, and often takes place in schools and other settings where children gather, and online.

⁸ <https://en.unesco.org/news/new-evidence-bullying-revealed-world-anti-bullying-forum>. “**Speaking at the UNESCO** session on bullying as it relates to migration, UNESCO Senior Programme Officer, Christophe Cornu, said, “Bullying is closely linked to inclusive education as it affects, disproportionately, children from groups who are vulnerable because they are or are perceived as different, including immigrant students. It will be impossible to ensure access to quality education for all these children if schools are not a safe environment for them”

⁹ <https://iite.unesco.org/files/news/639352/Prevenirea-violen%C8%99Bei-%C3%AEn-institu%C8%9Bia-de-%C3%AEnv%C4%83%C8%B%C4%83m%C3%A2nt-Ghid-metodologic-2017.pdf>

Din Politica de salvagardare a copiilor în ceea ce privește agresiunea, la pag. 10, putem desprinde următoarele: „Trebuie amintit că, deși în mod normal ne gândim la protejare atunci când un adult maltratează un copil, și copiii pot fi autorii abuzurilor. Acest lucru se întâmplă, de obicei, atunci când un copil se află într-o poziție de forță sau de influență (de exemplu, copilul hărțuitor este mai în vârstă sau copilul abuzat provine dintr-un grup marginalizat) și adesea este denumit „agresiune”. În astfel de cazuri, deși este necesară o acțiune promptă în sprijinul copilului care este agresat, este esențial să ne amintim că făptuitorul este, de asemenea, un copil și, prin urmare, intervențiile ar trebui să fie în interesul ambilor copii, de susținere a copilului abuzat și de abordare a unei anumite atitudini față de copilul abuziv.”

Setul de instrumente de protecție a copiilor al UEFA prevede¹⁰: „Bullying-ul poate lua mai multe forme. Poate include acte fizice precum lovirea; activitatea online, cum ar fi mesaje abuzive, comentarii sau imagini postate pe social-media; daune sau furturi de bunuri; strigarea numelui victimei. Intimidarea se poate baza pe sexul, etnia, sexualitatea sau dizabilitatea cuiva sau pe abilitatea lui sportivă.”

În Raportul privind starea globală. **Violența în școli și bullying-ul**, citim: „Bullying-ul, care este un tip de violență, este mai degrabă un model de comportament, decât un eveniment izolat și are un impact negativ asupra victimei, agresorului și a celor din jur. Bullying-ul a fost definit drept „comportament agresiv nedorit în rândul copiilor de vârstă școlară, care implică un dezechilibru de putere, real sau perceput.” Comportamentul se repetă sau are potențialul de a se repeta în timp. Bullying-ul constituie mai degrabă un model de comportament decât incidente izolate și adesea se agravează, dacă este necontestat. Poate fi definit ca un comportament intenționat și agresiv, care apare în mod repetat, împotriva unei victime, în cazul în care există un dezechilibru de putere, real sau perceput, și în care victimele se simt vulnerabile și neputincioase să se apere. Comportamentele de intimidare pot fi fizice, inclusiv lovirea, lovirea și distrugerea proprietății; verbale, cum ar fi tachinarea, insultarea și amenințarea; sau relaționale, prin răspândirea zvonurilor și excluderea dintr-un grup.”¹¹

¹⁰ https://editorial.uefa.com/resources/025e-0f920d-c4d3d5-600a1c849f53-1000/uefa_child_safeguarding_toolkit_for_uefa_member_associations.pdf, <https://uefa-safeguarding.eu/toolkit>

¹¹ <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/10378/pdf/246970e.pdf>. **Bullying**, which is a type of violence, is a pattern of behaviour rather than an isolated event, and it has an adverse impact on the victim, the bully and bystanders. Bullying has been

Noțiunea o putem găsi reflectată și în cercetarea *Fenomenul discriminării în instituțiile de învățământ din Republica Moldova: Bullying-ul* reprezintă o formă de abuz emoțional și fizic, având trei caracteristici esențiale: *intenționat*: agresorul are intenția să rănească pe cineva; *repetat*: aceeași persoană este rănită încontinuu; *dezechilibrul de forțe*: agresorul își alege victima care este percepută ca fiind vulnerabilă, slabă și nu se poate apăra singură.¹²

Și autorii studiului „*Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova*”¹³, realizat de UNICEF Moldova, au utilizat, în limita cercetării, următoarea definiție: „Bullying – act de agresiune repetată sau de constrângere psihologică, verbală, fizică, sexuală sau socială, împotriva unei persoane (sau a unui grup de persoane), cu intenția de a provoca prejudicii fizice sau emoționale acelei persoane (sau grupului). Bullying-ul nu presupune existența unui conflict bazat pe o problemă reală, ci pe dorința unor persoane de a-și câștiga puterea și autoritatea, punându-i pe alții într-o lumină proastă, prin intimidare, hărțuire, brutalizare. Cyberbullying – formă de bullying, care se manifestă prin utilizarea tehnologiei digitale. Variabilele care definesc dezechilibrul de forță din bullying-ul tradițional, anume vârsta, genul și puterea fizică, nu au relevanță în Internet, unde anonimatul și distanța fizică sunt caracteristici care definesc interacțiunea dintre persoane. Cyberbullying-ul este o formă de hărțuire online. Hărțuire online – răspândirea zvonurilor, postarea fotografiilor sau a altor informații personale, trimiterea unui mesaj indecent sau postarea comentariilor răutăcioase referitoare la o persoană sau la un grup de persoane.”

defined as ‘unwanted, aggressive behaviour among school-aged children that involves a real or perceived imbalance of power. The behaviour is repeated, or has the potential to be repeated, over time. Bullying and cyberbullying are a key concern for children and adolescents.

¹² Fenomenul discriminării în instituțiile de învățământ din Republica Moldova. Coaliția Nediscriminare. MECC. <https://www.unicef.org/moldova/media/3961/file/EVALUARE%20NA%20C8%9AIONAL%20C4%82%20VOLUNTAR%20C4%82%20privind%20situa%20C8%9Bia%20tinerilor%20din%20Moldova%20C8%99i%20interac%20C8%9Bie%20acestora%20cu%20obiectivele%20de%20Dezvoltare%20Durabil%20C4%83.pdf>, pagina 26

¹³ <https://www.unicef.org/moldova/media/3146/file/Bullying-ul%20C3%AEn%20r%20C3%A2ndul%20adolescen%20C8%9Bilor%20din%20Republica%20Moldova.pdf>

II. Abordări în cadrul normativ național al Republicii Moldova

Bullying-ul nu este reglementat, ca noțiune separată, în vreun act normativ din Republica Moldova, dar violența în instituțiile de învățământ, sub toate formele sale, constituie o încălcare a drepturilor copilului la educație, sănătate și bunăstare. **Codul Educației și Regulamentul instituției de învățământ** interzic aplicarea violenței fizice sau psihice în aceste instituții, iar una din misiunile educației reprezintă promovarea dialogului intercultural, a spiritului de toleranță, a nediscriminării și incluziunii sociale. Elevilor trebuie să li se respecte demnitatea și să fie tratați în mod egal și fără discriminare.

Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și a potențialelor victime ale VNET, stabilesc mecanismul intersectorial de cooperare pe acest segment.¹⁴

Deși termenul *bullying* nu se regăsește în legislație, Rodica Braguța, șefa secției juridice a MECC, este de părerea că legislația țării noastre este completă și include suficiente prevederi care ar acoperi subiectul *bullying*-ului. După părerea funcționarei, termenul de *violență* ar include și noțiunea de *bullying*.¹⁵

Cu toate acestea, termenul de *bullying* a fost inclus în *Curriculum pentru ciclul gimnazial* la disciplina *Dezvoltare personală*¹⁶ și *Educație pentru societate*¹⁷, fără a se explica noțiunea în sine, însă acest lucru este reflectat în **Ghidul profesorului**.

În clasa a VI-a, *Dezvoltare personală*, este inclus **bullying-ul cibernetic**, care se referă la diferite tipuri de insultă, hărțuire, amenințare sau expunere deliberată folosind comunicarea electronică (de exemplu: e-mail, sms, WhatsApp). Sau răspândirea zvonurilor ori a fotografiilor unei persoane pe social-media, cu menționarea următoarelor caracteristici speciale:

- *Anonimatul: făptuitorul poate acționa fără să poată fi recunoscut (de exemplu, sub un nume fals).*
- *Fără feedback: infractorul nu vede efectele.*
- *Nu există martori ai infracțiunii.*
- *Înregistrările de pe Internet nu pot fi șterse ușor.*
- *Insulte pot fi văzute de mulți oameni.*
- *Bullying-ul cibernetic nu este legat de orele de la școală.*¹⁸

În clasa a IX-a, *Dezvoltare personală*, în **Ghidul profesorului**, sunt incluse informații despre formele de *bullying* și descrierea acestora, inclusiv ce acțiuni nu sunt calificate ca *bullying*, după cum urmează:

Forma de bullying	Descriere
Bullying fizic	<ul style="list-style-type: none"> • să lovești sau să înghiontești regulat pe cineva; • să trănțești sau să îndepărtezi pe cineva ori de câte ori trece; • să furi sau să ceri insistent bunurile cuiva; • să ameninți online că vei face rău fizic cuiva; • să deteriorezi sau să distrugi proprietatea cuiva, uniforma, lucrurile școlare; • să te ridici împotriva cuiva pentru a-l face să se teamă că va fi rănit; să intimidezi pe cineva;
Bullying verbal	<ul style="list-style-type: none"> • să alegi pe cineva și să-l faci mereu să se simtă rău; • să spui sau să faci multe lucruri semnificative pentru a supăra pe cineva; • să trimiți online mesaje jignitoare către cineva; • să râzi de cum arată sau cum se îmbracă cineva; • să trimiți online imagini necorespunzătoare către cineva; • să tachinezi pe cineva pentru că nu este bun la sport; • să tachinezi pe cineva pentru că este bun la școală, la matematică etc.; • să strigi numele cuiva;

¹⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=352587>

¹⁵ <https://www.zdg.md/reporter-special/reportaje/bullying-ul-singur-intr-o-lume-plina-de-oameni/>

¹⁶ https://mecc.gov.md/sites/default/files/dp_gimnaziu_2018-08-24_curriculum_ghid.pdf

¹⁷ https://mecc.gov.md/sites/default/files/eps_gimnaziu_2018-08-14_curriculum_ghid.pdf

¹⁸ Dezvoltarea personala. Ghidul profesorului, cl.VI. 2020. MECC

Bullying social

- să te amuzi pe seama cuiva, spunând mereu „vine iar ciudatul ăla”;
- să încerci să oprești pe cineva să se alăture unui grup;
- să încerci să-i faci pe alții să nu placă pe cineva;
- să spui lucruri semnificative sau umilitoare despre cineva;
- să răspândești zvonuri sau minciuni despre cineva;
- să pui online imagini necorespunzătoare sau neplăcute despre cineva;
- să acționezi ca și cum cineva nu ar fi acolo sau să-l ignori;
- să tachinezi în mod constant pe cineva pentru că nu e ca o fată sau ca un băiat „tipic”: de exemplu, să tachinezi o fată pentru că este bună la sport sau un băiat pentru că este blând cu ceilalți;

Nu este bullying

- să lupți pentru un anumit loc în școală;
- să nu-ți placă de cineva din grupul tău;
- să fii supărat pe cineva care ți-a luat lucrurile;
- să nu-ți împarți lucrurile cu cineva;
- să spui că nu ești de acord cu comentariile online ale cuiva;
- să fii nepoliticos o dată cu cineva, dar să îți dai seama că nu este în regulă;
- să glumești cu cineva că își uită mereu lucrurile.

Sursa: Ghidul profesorului. Educația personală, cl.IX-a, 2020, MECC

De asemenea, există un **proiect de lege privind modificarea unor acte legislative**, prin care se propune completarea Codului Educației prin introducerea noțiunii de *bullying*, cu următoarea formulare: „*Violența psihologică – bullying* – acțiunea sau o serie de acțiuni fizice, verbale, relaționale și/sau cibernetice, săvârșite cu intenție, în mod constant și repetat, într-un context social dificil de evitat, ce implică un dezechilibru de putere, care conduce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator, având drept scop sau efect lezarea demnității unei persoane pe baza criteriilor protejate de lege.”¹⁹

În cadrul analizei, am încercat să stabilim ce înțeles oferă noțiunii de *bullying* specialiștii organelor locale de specialitate în domeniul învățământului/ managerii instituțiilor de învățământ, părinții și înșiși adolescenții/ tinerii din cele 30 de unități administrativ-teritoriale unde activează Tdh.

De menționat, că fiecare dintre acești actori utilizează propria noțiune a *bullying*-ului, unii folosind o noțiune mai apropiată de cea clasică, oferită de experții din domeniu, alții – o noțiune mai apropiată de cea de *violență*; de fapt, fiecare vine cu abordarea lui pe acest segment.

În tabelul de mai jos, doar câteva calificări dintre cele menționate de actorii chestionați.

Specialiști ai organelor locale de specialitate în domeniul învățământului/ managerii instituțiilor de învățământ

Părinți

Adolescenți/tineri

Comportamente repetate și intenționate de violență, agresivitate, prin care agresorul își atacă, rănește, persecută și intimidează victima prin țipete, porecle, sarcasm, insulte, jigniri; loviri cu palmele, îmbrânciri, bătăi; cuvinte de intimidare, excludere din grup și insulte cu privire la statutul social al unei persoane.

Un act de atacare atât fizic, cât și psihic a unei persoane, cu scopul de a-l umili, intimida etc.

Înjosirea oamenilor în legătură cu un anumit subiect.

Noțiunea de *bullying* – o utilizăm atunci când observăm agresiune din partea unui copil, a unui de copii sau a unui matur, către un alt copil sau grup de copii. În procesul *bullying*-lui există trei actori: agresorul, agresatul și martorul. Agresorul-copil, de cele mai multe ori, este și el un agresat, care nu știe cum să-și exprime emoțiile, gândurile sau acțiunile.

Reprezintă un comportament al agresorului, care rănește, persecută și intimidează victima: 1) verbal – țipete, porecle, insulte, jigniri. 2) fizic – palme, bătăi, îmbrânceli, loviri. 3) relațional – intimidare, izolare, manipulare. 4) *mobbing* – agresiune verbală și emoțională.

Bullying-ul este atunci când o persoană este supusă unor critici, batjocuri, de către alte persoane, acest fenomen fiind repetat. Este o activitate deviantă a unui comportament negativ.

¹⁹ http://particip.gov.md/public/documente/140/anexe/ro_7062_Sinteza-obiectiilor.pdf

Este o hărțuire, o intimidare verbală, prin gesturi, priviri și zâmbete cu subînțelesuri, care poate avea loc în mediul fizic sau online.	Manipulare, terorizare, bruscare, umilință.	Hărțuire, abuz, violență, intimidare, terorizare, brutalitate.
O formă de violență fizică și psihologică, utilizată în cazul în care se exprimă unui copil, care manifestă comportament violent intenționat.	Comportament de excludere și de luare în derâdere a cuiva, de umilință.	<i>Bullying</i> este un fenomen prin care unii oameni îi denigrează pe alții. Discriminarea unei persoane pentru un neajuns.
Să se discute cu „bătăușul” la școală. Să i se explice situația. Dacă refuză să înțeleagă, nu realizează amenințarea, atunci cereți-i să scrie o declarație adresată administrației școlii că își asumă întreaga răspundere pentru daunele materiale sau fizice cauzate acestuia la școală, unui profesor, colegilor de clasă și altor elevi.).	Comportament inadecvat, acte de violență.	Acțiuni de înjosire și de demoralizare a unei persoane. Batjocorirea în clasă, înjosirea unei persoane de față cu un colectiv. Răul făcut fizic sau psihic asupra unei persoane (mai des întâlnit în școli).
<i>Bullying</i> -ul este o acțiune care se poate manifesta fizic, prin agresivitate fizică, sau psihologic, prin producerea unor daune emoționale. Instrumentele acestui fenomen pot fi cuvintele, acțiunile sau excluderea socială.	Un fel de abuz fizic și nu mai verbal, luare în derâdere.	Bullying – este atunci când o persoană sau mai multe persoane care au putere face ca o persoană mai slabă să se intimideze sau chiar o bat.
<i>Bullying</i> -ul este o noțiune recent apărută în vocabularul nostru (de 3-4 ani). Și elevii cunosc această noțiune. O utilizăm în cazul când o persoană sau mai multe persoane jignește, aplică violență de orice ordin asupra unei persoane, în rânduri repetate. <i>Bullying</i> -ul este violență, când cineva este agresat.	<i>Bullying</i> este ofensarea unuia și acelui copil, discriminare, insultă, jignire, intimidare.	Copiii care sunt agresati, de obicei sunt copii cu dizabilități sau cu alte probleme. De obicei, acești copii sunt agresati de o persoană mai mare, care, la rândul ei, are o anumită problemă care îl influențează pentru a proceda astfel.
Hărțuire. Umilire, excludere din grup, distrugerea lucrurilor altcuiva, violență fizică, emoțională, izolare, abuz.	Violență, neglijență, hărțuire, comportament neadecvat, leziuni fizice etc.	Acțiunea de a lua în derâdere o persoană, de a-l agresă verbal sau chiar fizic, discriminându-l din cauza vârstei, a sexului sau a etniei.
Aplicarea repetată de către o persoană sau de către un grup de persoane a diverselor tipuri de violență și intimidare față de o persoană ce nu se poate apăra.	Agresivitate, posesiune, intimidare.	Буллинг – это необоснованная травля человека из-за его отличительных особенностей. Может проявляться как в форме физического так и морального насилия. / <i>Bullying</i> -ul este o traumă nefondată, datorită trăsăturilor sale distinctive. Se poate manifesta atât sub formă de violență fizică, cât și morală.
Proces în care un copil este expus unor acțiuni negative, hărțuire, verbală sau fizică, din partea unei sau a mai multor persoane.	Un fenomen în care copilul se simte umilit.	Agresiune, un comportament agresiv care provoacă suferință.
<i>Bullying</i> -ul reprezintă acțiunea de intimidare, de înjosire, de umilire sau luarea în derâdere a cuiva. Este utilizat în contextul observării unei violențe psihice și emoționale între doi sau mai mulți elevi.	O serie de acțiuni verbale sau fizice săvârșite asupra unei persoane, cu intenția de a-i leza demnitatea ori a-l ofensa.	<i>Bullying</i> – este o serie de acțiuni prin care agresorul își rănește și își intimidează victima prin diferite forme: sociale, verbale, fizice, relaționale.

Drept concluzie la acest capitol, pornind de la cele menționate mai sus, se impune **necesitatea formulării unei noțiuni unice ale bullying-ului**, cu descrierea formelor acestuia, care va fi utilizată în limitele analizei date și ar putea fi luată în calcul, pentru modificarea cadrului normativ, prin introducerea noțiunii de *bullying*.

De asemenea, urmare a celor menționate mai sus și având în vedere descrierile noțiunii de *bullying* și a formelor acesteia de către experții din domeniu, se impune necesitatea revederii descrierii formelor de *bullying* din **Ghidul profesorului**, la disciplina *Dezvoltare personală*.

Complexitatea subiectului și a abordărilor în prevenirea și combaterea *bullying*-ului impune necesitatea discutării și adoptării unei **singure definiții**, ținând cont de următoarele definiții:

1. Din **Politica Tdh de salvagardare** a copiilor în caz de agresiune, la pag. 10, desprindem următoarele: „Amintim că, deși *în mod normal* ne gândim la protejare atunci când un adult maltratează un copil, copiii pot fi și ei autorii abuzurilor. Acest lucru se întâmplă de obicei atunci când un copil se află într-o poziție de forță sau de influență (de exemplu, copilul este mai în vârstă sau copilul abuzat provine dintr-un grup marginalizat) și este adesea denumit „agresiune”. În astfel de cazuri, deși e necesar să sprijinim copilul care este agresat, trebuie să ținem cont de faptul că și făptuitorul este un copil și, prin urmare, intervențiile ar trebui să fie în interesul ambilor copii: susținem *copilul abuzat* și avem o soluție pentru *copilul abuziv*.”

2. **OMS definește:** „*Bullying*-ul este o formă de maltratare pe mai multe planuri, observată mai ales în școli și la locul de muncă. Se caracterizează prin expunere repetată a unei persoane la agresiunea fizică și/sau emoțională, inclusiv tachinarea, poreclirea, batjocura, amenințările, hărțuirea, negarea, excluderea socială sau zvonurile.”²⁰

Pe pagina acestei instituții²¹ găsim formulată și o altă definiție: „*Bullying* (inclusiv *cyberbullying*) presupune un comportament agresiv nedorit al unui copil sau a unui grup de copii, care nu sunt nici frați, nici într-o

relație romantică cu victima. Implică daune fizice, psihologice sau sociale repetate și are loc adesea în școli și în alte locuri, în care se adună copiii, dar și online.”

3. *Dezvoltare personală*, clasa a VI-a, **Ghidul profesorului. Bullying-ul cibernetic** se referă la diferite tipuri de insultă, hărțuire, amenințare sau expunere deliberată, folosind comunicarea electronică (de exemplu: e-mail, sms, WhatsApp). Sau, răspândirea zvonurilor ori a fotografiilor unei persoane pe social-media, cu menționarea următoarelor caracteristici speciale:

- *Anonimatul: făptuitorul poate acționa fără să poată fi recunoscut (de exemplu, sub un nume fals).*
- *Fără feedback: infractorul nu vede efectele.*
- *Nu există martori ai infracțiunii.*
- *Înregistrările de pe Internet nu pot fi șterse ușor.*
- *Insultele pot fi văzute de mulți oameni.*
- *Bullying-ul cibernetic nu este legat de orele de la școală.*²²

Ca rezultat a analizei definițiilor de *bullying*, **Tdh Moldova propune următoare definiție, care cuprinde toate elementele definitorii a fenomenului de bullying:**

Bullyingul – este o formă de agresivitate care se manifestă în relațiile dintre copii și se referă la acele comportamente prin care un copil sau un grup de copii rănește (*dăunează, provoacă suferință, neputință, aduce prejudicii demnității personale*) **în mod intenționat și repetat** pentru a obține **beneficii sociale** (*statut, putere, influență în grupul de semeni, prestigiu, popularitate, etc.*) și există un **dezechilbru de putere** între copilul /grupul care rănește și copilul rănit.

De asemenea Tdh Moldova optează pentru evitarea etichetării copiilor, participanți în situații de *bullying*, cum ar fi agresor și victimă și propune utilizarea următorilor termeni:

1. În loc de agresor – **copil care inițiază bullying-ul, care face comportamente de bullying.**
2. În loc de victimă – **copil supus bullying-ului, copil țintă a bullying-ului.**
3. Martor – **copil care participă la situații de bullying.**

Evitarea utilizării etichetelor de victimă, agresor va minimaliza identificarea copilului cu aceste roluri, ceea ce va reduce rezistența la schimbare.

Analiza acestor definiții și abordarea fenomenului de *bullying* ne va oferi posibilitatea sinergizării și sistematizării unei singure definiții a *bullying*-ului, care ar putea fi utilizată atât ca propunere la ajustarea cadrului normativ, cât și utilizată de comunitatea profesioniștilor din domeniu.

²² Dezvoltarea personala. Ghidul profesorului, cl.VI. 2020. MECC

Capitolul II. Cadru normativ național privind prevenirea violenței în mediul școlar, cu accent pe *bullying*

Acest capitol este orientat spre analiza situațională a politicilor și practicilor curente și a instrumentelor existente în domeniul prevenirii, identificării și intervenției în caz de violență, cu accent pe *bullying*, inclusiv și a obstacolelor și recomandărilor de politici în vederea depășirii acestor dificultăți, în scopul accelerării stopării violenței împotriva copiilor în RM, cu accent pe mediul școlar.

Astfel, mai jos, vom găsi o listă întreagă a instrumentelor legale în RM, la acest subiect, după cum urmează:

Constituția Republicii Moldova²³, la art. 24 – Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, prevede: (1) Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică. (2) Nimeni nu va fi supus la torturii, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Art. 50 – Ocrotirea mamei, a copiilor și a tinerilor, alin. (2) și (4), stipulează: Copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor, iar exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

Codul penal al Republicii Moldova, la rândul său, nu prevede în particular o componentă de infracțiune cum ar fi hărțuirea. În cazul reglementărilor **Codului penal al Republicii Moldova**, s-ar putea apela la infracțiuni incidente, cum ar fi: șantajul (art. 189 CP), încălcarea inviolabilității vieții personale (art. 177 CP), amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, hărțuirea sexuală (art. 173 CP). Depunerea unei plângeri penale nu înseamnă imediat și sancționarea agresorului. În aceste condiții, s-ar putea încerca încadrarea acțiunilor agresorului într-o contravenție administrativă, cum ar fi calomnia, prevăzută de art. 70 al **Codului contravențional**. Calomnia presupune răspândirea cu bună știință a unor scorniri mincinoase ce defăimează o altă persoană, însoțită de

învinuirea de săvârșire a unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave ori soldată cu urmări grave. În cazul în care organele de drept au constatat că, de fapt, cele invocate de victimă nu sunt o infracțiune și nicio contravenție administrativă, mai rămâne o soluție viabilă – de a înainta o acțiune în justiție într-un litigiu civil.

În conformitate cu art. 16 al **Codului civil al Republicii Moldova**, orice persoană are dreptul la respectul onoarei, demnității și reputației profesionale. Astfel, aceasta este în drept să ceară dezmințirea informației ce îi lezează onoarea, demnitatea profesională, dacă cel care a răspândit-o nu aduce argumente că ea corespunde realității. Odată cu înaintarea acțiunii civile, se poate solicita: ștergerea informației denigrante și, inclusiv, recuperarea daunelor materiale și reabilitarea în urma daunelor morale suportate. În ordine civilă se mai poate apela și la normele prevăzute de **Legea cu privire la libertatea de exprimare**, care prevede în mod expres procedurile privind examinarea cauzelor de defăimare și, respectiv, a cauzelor cu privire la apărarea vieții private și de familie. Dat fiind faptul că acțiunile agresorului pot fi de natură variată, ar fi oportun să se apeleze la un avocat sau la un consultant juridic care să ajute la identificarea și elaborarea unei strategii de apărare, reieșind din circumstanțele particulare ale fiecărui caz în parte.²⁴

Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08-11-2018, la articolul 64 (2). Cerințe privind protecția minorilor, stipulează:

Este interzisă difuzarea comunicărilor comerciale audiovizuale care:

- a) prezintă nejustificat minorul în situații de abuz sau de alt pericol;
- b) provoacă daună morală, fizică sau mintală minorilor;

²³ Publicat: 18.08.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1

²⁴ <https://www.bizlaw.md/2017/10/10/cyber-bullying-sau-hartuirea-in-mediul-online>

- c) instigă în mod direct minorii, prin exploatarea lipsei de experiență ori a credulității acestora, să cumpere/închirieze un produs sau să angajeze un serviciu;
- d) încurajează minorii să își convingă părinții sau pe alte persoane să cumpere bunurile ori serviciile care fac obiectul comunicării comerciale audiovizuale;
- e) exploatează încrederea specială pe care o au minorii față de părinți, de profesori sau de alte persoane;
- f) sunt destinate comercializării băuturilor alcoolice și vizează în mod special minorii.²⁵

Legea nr. 338 din 15-12-1994 privind drepturile copilului, la articolul 4. Dreptul la viață, stipulează expres:

(1) Dreptul copilului la viață și la inviolabilitatea fizică și psihică este garantat.

(2) Nici un copil nu poate fi supus torturii, pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante.

(3) Statul recunoaște dreptul copilului la folosirea celor mai bune tehnologii de tratament și recuperare, profilaxie a bolilor.

(4) În cazul în care părinții refuză asistența medicală pentru copilul bolnav, aceasta se acordă contrar voinței lor, la decizia consiliului de medici, luată în prezența reprezentantului puterii.²⁶

Articolul 9 al aceleiași legi interzice toate formele de violență și face autoritățile statului responsabile pentru protecția copilului de „...orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică, cruzime, neglijență, comportament disprețuitor, insulte și maltratare, implicarea în activități criminale, inițierea consumului de alcool, folosirea ilegală a drogurilor și substanțelor psihotrope, jocuri de noroc, cerșit, coerciția la prestarea serviciilor sexuale, exploatarea cu scopul de prostituare sau alte practici sexuale ilegale, cum ar fi pornografia și materiale cu caracter pornografic, inclusiv acțiuni din partea părinților, tutorilor sau rudelor”.

Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013²⁷ stabilește procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective. Iar unul dintre principiile prezentului act se referă la responsabilitatea autorităților pentru asigurarea protecției împotriva violenței, neglijării și exploatării copilului.

²⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120081&lang=ro

²⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro

²⁷ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123160&lang=ro#

Una din atribuțiile autorității centrale pentru protecția copilului (art.7¹) se referă la promovarea măsurilor de prevenire a violenței împotriva copilului și coordonarea implementării mecanismului de cooperare intersectorială pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și potențialelor victime ale VNET, precum și a mecanismului de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului.

Autoritatea tutelară locală este obligată să se autoseizeze și/sau să asigure recepționarea și înregistrarea sesizărilor cu privire la copiii aflați în următoarele situații: a) copiii sunt supuși violenței; b) copiii sunt neglijanți.

Legea nr. 30 din 07-03-2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației, articolul 3. Informația cu impact negativ asupra copiilor:

(1) Se consideră informație cu impact negativ asupra copiilor informația accesibilă public:

- a) despre violență, care încurajează agresivitatea și disprețul față de viață;
- e) care invită copiii să participe la jocuri de noroc sau la alte jocuri care lasă impresia de câștig ușor;
- f) care apreciază pozitiv dependența de substanțe stupefiante, toxice, psihotrope, tutun, alcool, precum și dependența de alte substanțe care sunt sau pot fi utilizate drept stupefiante și care încurajează consumul, producerea, răspândirea sau procurarea acestora;
- g) care incită la provocarea de leziuni corporale sau la suicid, care descriu mijloacele sau circumstanțele de suicid;
- l) care încurajează violența și exploatarea sexuală, abuzurile sexuale comise asupra copiilor, relațiile sexuale dintre copii;
- m) care folosește limbajul licențios și gesturile indecente;
- n) care conține sfaturi privind producerea, procurarea sau utilizarea explozivelor, a substanțelor stupefiante ori psihotrope, a altor obiecte periculoase pentru viață și sănătate;
- o) care încurajează proastele deprinderi alimentare, de igienă și inactivitatea fizică;²⁸

Iar în art. 4. Prevede interdicția difuzării informației ce conține date personale cu impact negativ asupra copiilor;

(1) În mijloacele de informare în masă se interzice publicarea informației ce conține date cu caracter personal în cazurile în care:

²⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106343&lang=ro

- a) se dau publicității date cu caracter personal ale unui copil bănuțit, acuzat ori condamnat pentru săvârșirea unei infracțiuni sau contravenții, dacă acesta nu se ascunde de organele de drept ori de instanțele judecătorești, sau ale unui copil care este victima unei infracțiuni ori contravenții, ceea ce permite identificarea acestuia;
  - b) se dau publicității datele cu caracter personal ale unui copil care fie și-a provocat leziuni corporale ori a încercat să o facă, fie s-a sinucis ori a avut o tentativă de sinucidere, ceea ce permite identificarea acestuia;
  - c) se prezintă fotografiile ale copiilor sau materiale video despre aceștia, în contextul unor fenomene sociale negative, ceea ce permite identificarea copiilor;
  - d) informația respectivă jignește demnitatea copilului identificat și/sau lezează interesele sale majore.
- (2) În serviciile de programe radio și televizate se interzice difuzarea informației cu impact negativ asupra copiilor, ce conține:
- a) imagini ori fotografiile ale corpului copilului decedat;
  - b) imagini de natură pornografică;
  - c) orice referire defavorabilă sau discriminatorie la originea etnică, naționalitatea, rasă ori religia unui copil, precum și la dizabilitatea acestuia;
  - d) orice indice care ar putea duce la identificarea copiilor implicați în situații cu conotație negativă (accidente, infracțiuni, violență sexuală, violența fizică sau psihic, dispute familiale, sinucideri, consum de droguri, abuz de alcool etc.), inclusiv în calitate de victime sau martori. Fac excepție situațiile în care jurnalistul acționează cu acordul părinților (tutorilor, curatorilor), în interesul major al copilului;
  - e) orice indice care ar putea duce la identificarea unui copil implicat în acte de autovătămare corporală de orice natură, inclusiv în tentative de suicid sau în sinucideri;
  - f) orice indice care ar putea duce la identificarea unui copil infectat cu HIV sau bolnav de SIDA. Această interdicție se aplică chiar și atunci când intenția programului este de a prezenta și de a pune în evidență o problemă socială;
  - g) reconstituiri ale infracțiunilor, abuzurilor și ale altor situații cu conotație negativă în care sunt folosiți copiii;
  - h) interviuri și declarații în care copiilor le sunt solicitate păreri referitoare la probleme intime de familie sau la probleme care depășesc puterea de judecată.

Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133 din 08.07.2011²⁹, are drept scop asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal, în special a dreptului la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private.

În **Politica Națională de Sănătate Publică pentru anii 2017-2021**³⁰, un capitol este dedicat „Vieții fără violență și traume cu mențiunea că: Măsurile de combatere și reducere a violenței și traumelor vor fi bazate pe principiul respectării drepturilor omului, a demnității umane și vor fi orientate spre implicarea autorităților publice (centrale și locale), societății civile, comunității și a fiecărui cetățean. Prevenirea violenței ca parte a politicii sociale și educaționale va contribui la stabilirea egalității sociale și de gender.

Legea nr. 123 din 18-06-2010 cu privire la serviciile sociale³¹: conform acesteia, drepturile beneficiarilor la servicii sociale sunt asigurate prin: respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, cu excluderea oricăror forme de discriminare și protecția împotriva oricăror forme de violență, vătămare ori abuz fizic sau mintal, neglijare, rele tratamente sau exploatare, precum și prin informarea asupra oricăror situații de risc și a altor drepturi sociale.

Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat³² reglementează condițiile, volumul și modul de acordare a asistenței juridice garantate de stat, pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a intereselor lui legitime. Legea prevede expres acordarea asistenței juridice calificate, garantate de stat copiilor-victime ale infracțiunilor, precum și victimelor violenței în familie.

HG nr. 270 din 08-04-2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și potențialelor victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, prin care se stabilește mecanismul intersectorial de cooperare pentru situațiile menționate. Instrucțiunile sunt elaborate în conformitate cu legislația familiei, civilă, a muncii și protecției sociale, penale și contravenționale.³³

HG nr. 143/2018 din 12.02.2018 pentru aprobarea **Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurii**

²⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122546&lang=ro#

³⁰ <https://www.mindbank.info/item/3887>

³¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123161&lang=ro#

³² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123162&lang=ro#

³³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18619&lang=ro

lor privind bunăstarea copilului³⁴, care valorifică rolul serviciilor universale, eficientizând cooperarea intersectorială în domeniul protecției copilului, prin centrarea pe prevenirea primară a riscurilor și reducerea necesității intervențiilor, în conformitate cu Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și a potențialelor victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, aprobate prin HG nr. 270 din 8 aprilie 2014.

HG nr. 944 din 14-11-2014 cu privire la aprobarea **Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020** „Educația-2020”, la Obiectivul specific 1.11. Asigurarea unui mediu școlar protectiv, capabil să prevină violența față de copii și să intervină prompt pentru identificarea, referirea și asistența copiilor-victime ale violenței prevede următoarele acțiuni:

1.11.1. Dezvoltarea și implementarea politicilor de protecție a copilului la toate nivelurile, care să țină cont de drepturile copilului, capacitățile în dezvoltare ale copilului și necesitățile locale.

1.11.4. Dezvoltarea capacităților organelor abilitate cu inspecția școlară în monitorizarea și raportarea situației privind cazurile de violență asupra copilului.

1.11.5. Împuternicirea copiilor, părinților și membrilor comunității să recunoască, să prevină și să raporteze cazurile de violență asupra copilului.³⁵

În scopul protejării victimei, conform art.11 din **Legea nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie**, intrată în vigoare în septembrie 2008, persoanele cu funcție de răspundere, inclusiv cadrele didactice, care știu despre existența unui pericol pentru viața și sănătatea unei potențiale victime, sunt obligate să comunice acest fapt autorităților abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie. Este vorba de autoritatea tutelară, primarul, asistentul social, organele de drept, poliția, procuratura, în acest sens un rol important revenindu-le echipelor multidisciplinare locale.

În concluzie, vom sublinia faptul că, într-adevăr, există un set întreg de acte normative care reglementează situațiile în care specialiștii trebuie să se implice în prevenirea și gestionarea problemelor legate de violență în școală; de aceeași părere sunt și majoritatea specialiștilor organelor locale de specialitate în domeniul învățământului/ managerii instituțiilor de învățământ din cele 30 de unități administrativ-teritoriale în care activează Tdh, menționând că: „Acte legislative sunt

destule și că emiterea actelor legislative nu va soluționa existența situațiilor de *bullying* din școală.”; „MECC a elaborat o serie de acte legislative, foarte multe și bune. Rămâne să fie respectate și implementate. E bine ca în aceste acte să se pună accent pe modalitățile de pedeapsă a părinților, în caz că nu sunt responsabili de comportamentul copiilor lor. Momentul acesta e foarte slab. Mereu e de vină cadrul didactic, dar părintele nu este vinovat, deoarece, sărmanul, nu știe, nu conștientizează lucrurile. Nu sunt de acord cu această abordare”, „Actele legislative, după părerea mea, sunt bune, problema este în cunoașterea și punerea lor în aplicare!”, „Cadrul normativ are nevoie de modificări în raport cu cerințele tânărului de astăzi” sau „Eu cred că, cadrele didactice se implică foarte mult în evitarea și soluționarea unor asemenea probleme; problema pornește din familie, deci acolo trebuie de intervenit cu soluții și cu elaborarea diferitelor norme legislative.”

Având în vedere cele menționate, majoritatea specialiștilor organelor locale de specialitate în domeniul învățământului/ managerii instituțiilor de învățământ care au participat la procesul de analiză, propun ajustarea **Codului administrativ**, a **Codului familiei**. (70 la sută din familia nici nu cunosc despre existența acestui act legislativ), a **Legii nr.140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți**, revizuirea **Instrucțiunii privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și a potențialelor victime în cazurile de VNET**, aplicarea amenzilor în cazul nerespectării art. 137 din **Codul Educației** al Republicii Moldova, responsabilizarea prin lege a părinților, pentru gradul de comportament violent al copiilor sau elaborarea unui document care ar prevedea o pedeapsă mai dură pentru părinții care nu se ocupă de educația copiilor; de asemenea, unele măsuri concrete cu referire la elevii care sunt adesea implicați în situații de *bullying*, să i se ofere profesorului mai multă imunitate, „pentru că profesorul își pierde valoarea”, elaborarea unui **Cod al părintelui** (pentru cei care au copii în instituțiile școlare).

Părinții susțin că, pe de o parte, „sunt prea multe legi, ar fi trebuit ca ele să funcționeze”, pe de altă parte, se simte, totuși, necesitatea elaborării unei Legi pentru prevenirea și combaterea *bullying*-ului în școli.

Adolescenții/tinerii cunosc și menționează câteva dintre aceste acte, însă majoritatea consideră că în școală ar trebui să fie afișat un regulament, în care să fie incluse drepturile și obligațiunile elevului, dar și consecințele acțiunilor negative ale acestuia și pedepsirea lor prin metode mai drastice.

³⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102076&lang=ro

³⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=55069&lang=ro

Capitolul III. Instrumente de implementare a cadrului normativ în domeniul prevenirii violenței în școli, cu accent pe *bullying*

În vederea realizării eficiente a cadrului normativ de abordare a violenței, inclusiv a *bullying*-ului, pentru ca acesta să răspundă nevoilor copiilor și tinerilor, a fost necesar de adoptat sau/și ajustat mecanismul de implementare a acestuia, reprezentând un pas înainte în lupta împotriva violenței în instituțiile de învățământ și care a contribuit semnificativ la plasarea lui pe agenda factorului de decizie politică, de nivel central sau local. În acest capitol, vom încerca să analizăm dacă în acest context mai e nevoie de anumite intervenții sau sinergii, astfel încât oricărui copil să i se asigure un mediu școlar sigur.

Prin **Ordinul MECC nr. 77 din 22 februarie 2013** și **Ordinul nr.1049 din 10.10.2014** este aprobată **Procedura de organizare instituțională** și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de VNET și indicatorii de monitorizare.³⁶

În corespundere cu acestea, instituțiile de învățământ preuniversitar (preșcolar, primar, secundar, special, complementar, secundar profesional și mediu de specialitate) promovează activități de prevenire și de identificare timpurie a copiilor expuși riscului de VNET.³⁷

Conform acestui act, directorii instituțiilor de învățământ sunt obligați să stipuleze în regulamentele de activitate, contracte și în fișele de post ale salariaților, obligativitatea sesizării cazurilor de VNET; să informeze salariații despre prevederile prezentei proceduri la momentul angajării și la începutul fiecărui an școlar. În acest scop, la dispoziția salariaților trebuie să fie puse fișe de sesizare, registre speciale. Pentru copii, părinți, reprezentanți legali ai acestora, pentru

³⁶ https://mecc.gov.md/sites/default/files/procedura_de_organizare_institutionala_si_de_interventie_a_lucratorilor_institutiilor_de_invatamant_in_cazurile_de_abuz_neglijare_exploatare_trafic_al_copilului.pdf

³⁷ https://www.drepturilecopilului.md/files/Ordinul_77_al_ME_si_Procedura.PDF

membrii comunității trebuie să fie organizate activități de informare privind modul de sesizare a cazurilor suspecte de VNET.

Astfel, directorii instituțiilor de **învățământ** preuniversitar sunt responsabili de concedierea cadrelor didactice care aplică acte de violență față de copii, în conformitate cu art. 86 alin. (1) lit. n) și art. 301 alin. (1) lit. b) din **Codul Muncii**, care prevăd concedierea și încetarea contractului de muncă în cazul aplicării, chiar și o singură dată, de către un cadru didactic, a violenței fizice sau psihice față de discipoli.

În **Planul de Acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017-2020**, aprobat prin HG nr. 212 din 5 aprilie 2017, una din activități ține de dezvoltarea cadrului legal și de cooperare națională pentru contracararea producerii și distribuirii conținutului ilegal, a acostării și hărțuirii online.³⁸

Obiectivul general 2 din **Planul de acțiuni pentru anii 2016-2020 privind implementarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020** aprobat prin HG nr.835 din 4 iulie 2016 se referă la Prevenirea și combaterea violenței, neglijării și exploatării copiilor, precum și promovarea practicilor nonviolente în creșterea și educarea copiilor³⁹

Conform **Standardelor de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general**, din perspectiva școlii prietenoase copilului, instituția de învățământ colaborează cu APL pentru asigurarea sănătății, siguranței și protecției; dezvoltă parteneriate comunitare în vederea protecției integrității fizice și psihice a fiecărui copil. În același timp, instituția de învățământ folosește, în funcție de nevoi, resursele existente în comunitate

³⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109701&lang=ro

³⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93739&lang=ro

(cum ar fi serviciile de sprijin familial, asistenți parentali profesioniști etc.), pentru asigurarea protecției integrității fizice și psihice a fiecărui copil. În scopul respectării drepturilor copilului la educație, un rol important revine asigurării securității și siguranței copilului. În acest context, în scopul prevenirii și asistenței copiilor-victime ale violenței, se solicită colaborarea cadrelor didactice cu părinții elevilor sau, după caz, cu tutorii/reprezentanții lor legali, cu autoritatea publică locală și cu celelalte instituții cu atribuții legale în acest sens.⁴⁰

Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ primar și secundar general, ciclul I și II, stipulează că „în instituții sunt respectate drepturile și libertățile conferite de calitatea de elev. Sunt interzise pedepsele corporale, aplicarea sub orice formă a metodelor de violență fizică sau psihică.”⁴¹

Regulile de comportament ale elevilor⁴² descriu detaliat cerințele față de comportamentul elevilor și modul de respectare a normelor și regulilor stabilite în raport cu securitatea personală și interacțiunea în timpul activităților, la lecții și pauze, în cadrul activităților extracurriculare (sportive, de creație, de timp liber), în diverse încăperi (vestiar, coridoare, cantină, bibliotecă, ateliere, sală de festivități, sală de sport), pe terenul de sport, în timpul excursiilor și altor evenimente. În regulile de comportament se menționează faptul că violența și discriminarea sunt inadmisibile și se explică, într-un limbaj accesibil și pe înțelesul elevilor de diferite vârste, ce înseamnă violență și discriminare, cum se manifestă acestea și care sunt posibilele consecințe.⁴³

Programul de dezvoltare a educației incluzive în RM pentru anii 2011-2020 și Planul de acțiuni pentru implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 trasează obiective concrete pentru asigurarea unei educații de calitate pentru toți copiii, după cum urmează: asigurarea șanselor egale la o educație de calitate pentru fiecare copil, tânăr, adult, la toate nivelurile și ciclurile sistemului de învățământ; formarea unei culturi și a unei societăți incluzive în vederea incluziunii în comunitate a copiilor și tinerilor cu cerințe educaționale speciale. De asemenea, este indicat fap-

tul că, sub aspect psihologic, dezvoltarea educației incluzive va contribui la diminuarea/eliminarea violenței din instituțiile de învățământ și din societate.⁴⁴

Planul managerial de desfășurare a procesului educațional pentru fiecare an școlar, aprobat prin decizia managerului fiecărei instituții de învățământ, prevede și stipulări ce țin de prevenirea și combaterea violenței în școală. (exemplu de plan)⁴⁵

MECC, prin Ordinul nr. 60 din 17 februarie 2014 cu privire la punerea în aplicare a **Regulamentului privind comunicarea între instituțiile de învățământ și mass-media** în cazurile care se referă la copii, prevede situațiile/cazurile când reprezentanții mass-media trebuie să solicite permisiunea personalului de conducere a instituțiilor de învățământ pentru a filma, a face înregistrări audio sau a fotografia copii, în particular victime sau autori ai diferitelor forme de abuz și violență, copii care trăiesc cu HIV/SIDA, copii în conflict cu legea, copii de etnie romă, copii din familii defavorizate, copii care au comis tentative de suicid, alte situații/cazuri cu conotație negativă care vizează copiii:

- reprezentanții mass-media solicită, oral sau în scris (prin demers oficial), informații referitoare la copii;
- reprezentanții mass-media solicită reacții referitor la cazuri/situații cu implicarea copiilor, care s-au produs în instituțiile de învățământ sau în afara acestora (în familie sau în localitate).⁴⁶

În vederea stabilirii unui mecanism de colaborare pe acest segment, prin **Ordinul comun** al MMPSF, MAI, MECC și MS nr. 153/1043/1042/293 din 8 octombrie 2014, a fost aprobată **Fișa de sesizare a cazului suspect de VNET**.

În conformitate cu **Ghidul de implementare a Politicii de protecție a copilului în instituțiile de învățământ**, comportamente inacceptabile ale angajaților și partenerilor instituției (părinți, voluntari, stagiați, formatori, asistenți, experți, parteneri, donatori, reprezentanți mass-media, adulți care intră în contact cu copiii în cadrul activităților instituției, prestatori de servicii etc.) în relațiile cu copiii:

- lovirea sau aplicarea altor forme de abuz fizic față de copil sau incitarea unui copil să aplice violența asupra altui copil: îmbrânciri, pâlmuiri, pișcături, trântiri, tragere de păr sau de urechi etc.;

⁴⁰ Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase elevului, Ordinul ME nr. 970 din 11 octombrie 2013.

⁴¹ https://www.cna.md/public/files/rapoarte_expertiza/regul_instprimarisecundar_edu.pdf

⁴² Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 1090 din 29 decembrie 2016 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind evaluarea și dezvoltarea comportamentului comportamentului elevilor din învățământul primar și secundar general.

⁴³ https://mecc.gov.md/sites/default/files/prevenirea_violentei_in_institutia_de_invatamant_ghid_metodologic.pdf

⁴⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=339343>

⁴⁵ <https://scoalaprofesionala.eu/wp-content/uploads/2019/11/Planul-managerial-2019-2020Floresti.pdf>

⁴⁶ http://api.md/upload/editor/Ordin_60_Regulament_ME_comunicare_cu_mass_media.PDF

- abuzul emoțional: strigăte, umilire, luare în derâdere, intimidare, poreclire, înjurare, amenințare verbală, distrugerea obiectelor personale etc.;
- impunerea sau incitarea unui copil de a se implica în orice fel de activitate sexuală (filme sau fotografii pornografice, relații sexuale, atingeri cu caracter sexual etc.);
- abuzul sexual: comportament fizic, verbal sau non-verbal, de natură sexuală, care creează o atmosferă neplăcută, degradantă, umilitoare, insultătoare, lezează demnitatea copilului (priviri, comentarii vulgare, glume indecente, aluzii, atingeri în locurile intime);
- implicarea sau încurajarea practicării de către copii a activităților ilegale de orice gen: exploatare prin muncă; procurarea, comercializarea sau consumul de alcool, tutun sau droguri;
- tratamentul discriminatoriu față de anumiți copii: excluderea unora și favorizarea altora, în bază de etnie, religie, limba vorbită, rezultatele la învățătură, statutul social al familiei, reputația părinților etc.;
- petrecerea timpului unul la unul cu copilul (în sala de curs, camera de cămin, invitarea acasă sau în locuri izolate, vizite neînsoțite la domiciliu, când copilul este singur acasă etc.).

Deși instituția recunoaște că activitățile unul la unul cu copiii sunt uneori necesare, personalul/ voluntarul nu trebuie să petreacă o perioadă prea îndelungată de timp de unul singur, în compania unui copil/ tânăr. În cazul în care un adult trebuie să se întâlnească de unul singur cu un copil/ tânăr, ușa trebuie să fie lăsată deschisă și un alt adult trebuie să fie informat despre desfășurarea acestei întâlniri sau acest lucru se poate întâmpla într-un spațiu public, care oferă suficientă protecție (cum ar fi o bancă din curtea școlii, din holul instituției etc.).⁴⁷

Codul de etică al cadrului didactic⁴⁸ prevede ca, în relațiile cu elevii/copiii, cadrele de conducere, cadrele didactice și cadrele didactice auxiliare respectă și aplică următoarele norme de conduită: neadmiterea tratamentelor și pedepselor degradante, a discriminării sub orice formă și aplicării niciunei forme de violență fizică sau psihică; asigurarea protecției fiecărui elev, copil, prin denunțarea formelor de violență fizică exercitate asupra acestora, a oricărei forme de discriminare, abuz, neglijență sau de exploatare a elevilor, copiii;

⁴⁷ https://mecc.gov.md/sites/default/files/politica_de_protectie_a_copiluluiighid_de_implementare.pdf

⁴⁸ https://mecc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/codul_de_etica_ro_4.pdf

neadmiterea oricăror forme de abuz sexual, emoțional sau spiritual; neadmiterea hărțuirii sexuale și a relațiilor sexuale cu elevii, inclusiv a celor consensuale.

Ordinul MECC nr. 1069 din 06.10.2020 privind aprobarea Reperelor metodologice privind securitatea și siguranța online a elevilor în procesul educațional la distanță pentru instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal pentru anul de studii 2020-2021⁴⁹, care fac referire la prevenirea violenței și abuzului online asupra copiilor.

Circulara MECC⁵⁰ nr. 03/2-09/588 din 30.01.2020, prin care se aduce la cunoștința administrației instituțiilor de învățământ profesional tehnic obligativitatea respectării, în toate situațiile, a drepturilor copiilor/tinerilor la demnitate, bunăstare, sănătate, dezvoltare, supraviețuire, participare și non-discriminare.

În **HG nr. 734 din 09-06-2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din RM pe anii 2016-2020** sunt incluse mai multe activități ce țin de școlarizarea copiilor romi, inclusiv și instruirea educatorilor și profesorilor din localitățile dens populate de romi, cu privire la toleranța interetnică, interculturală și eliminarea prejudecăților.⁵¹

În unele unități administrativ-teritoriale au fost dezvoltate și aprobate de către consiliile raionale/municipale **Strategii de incluziune socială pentru perioada 2018-2021**, ce pun accentul pe înglobarea obiectivelor strategice din domeniu, pe armonizarea și consolidarea eforturilor instituțiilor/organizațiilor competente și interesate, ca, de exemplu, în Soroca, Dubăsari, Bălți, Edineț etc.⁵² Scopul Strategiilor este de a asigura un sistem descentralizat de incluziune socială la nivelul fiecărei unități administrativ-teritoriale, diversificat și eficient, care să poată asigura construirea unor relații sociale bazate pe participare și intervenție comunitară. În vederea implementării acestora, au fost aprobate și planuri de acțiuni.

Curriculum-ul pentru educația timpurie⁵³ reflectă concepția pedagogică asupra educației și dezvoltării copilului, de la naștere până la intrarea în școală, prin formarea competențelor de comunicare, civice, sociale și morale, de manifestare a autonomiei și a respectului față de sine și față de ceilalți, în diferite contexte, studiindu-se următoarele unități de învățare:

⁴⁹ https://mecc.gov.md/sites/default/files/img20201007_13332167.pdf

⁵⁰ https://mecc.gov.md/sites/default/files/iip_31_01_19.pdf

⁵¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93295&lang=ro

⁵² http://soroca.md/jpg/proiecte_decizii/proiecte24/24-14.pdf <http://balti.md/wp-content/uploads/2018/12/project-16.5-27.12.2018-md.pdf>

⁵³ https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_pentru_educatia_timpurie_tipar.pdf

Unități de învățare	Prevederi
Educație pentru sănătate	recunoașterea comportamentelor sănătoase și de risc, reacționarea adecvată în situații periculoase, exersarea modalităților de acționare în situații de pericol/abuz, respectarea regulilor privind protecția vieții proprii și a celor din jur, identificarea situațiilor de pericol și a persoanelor de încredere, aplicarea regulilor de comportament civilizate.
Dezvoltare personală	demonstrarea emoțiilor pozitive față de persoane cunoscute, animale, jucării, folosind expresii nonverbale și verbale, recunoașterea unor emoții/ stări emoționale, identificarea emoțiilor adecvate contextului, demonstrarea răbdării/ stăpânirii de sine în cadrul activităților zilnice.
Educație pentru societate	recunoașterea unor situații reale privind inițierea interacțiunilor pozitive cu membrii familiei, cu adulții și cu semenii, aplicarea celor mai simple formule de politețe în diverse contexte, adaptarea comunicării cu adulții și cu semenii în diverse situații, prin înțelegere și respect, perceperea regulilor de comportament pentru înțelegerea efectelor acestora, demonstrarea unui comportament grijuliu față de sine și față de cei din jur, demonstrarea abilităților de cooperare cu ceilalți, utilizarea formulilor de politețe în diverse contexte, adoptarea/manifestarea toleranței și grijii față de persoanele în etate și față de persoanele cu nevoi speciale, descrierea unor situații reale privind inițierea interacțiunilor pozitive cu membrii familiei, cu adulții și cu semenii, în diverse contexte, adaptarea comportamentului la solicitările parvenite din partea celorlalți, asumându-și diverse roluri în grup: de lider, de facilitator, de reprezentant.

Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal pentru anul de studii 2020-2021⁵⁴ și Planul-cadru pentru programele de studii în învățământul profesional-tehnic secundar⁵⁵ prevăd un șir de discipline

obligatorii și opționale, pentru elevi și studenți, în care sunt incluse conținuturi ce țin de prevenirea violenței, abuzului și *bullying*-ului, și care este reflectat în tabelul de mai jos.

⁵⁴ https://mecc.gov.md/sites/default/files/plan-cadru_2020-21.pdf

⁵⁵ https://mecc.gov.md/sites/default/files/plan-cadru_ipts_small.pdf,
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordinul_488_din_07.05.2019.pdf

Învățământul primar, gimnazial și liceal:

Denumire disciplină	Prevederi/nivel primar	Prevederi/nivel gimnazial	Prevederi/nivel liceal
<p>Curriculum pentru disciplina Educație pentru societate^{56,57} – disciplină obligatorie</p>		<p>la clasa a V-a sunt incluse ca recomandare următoarele unități de conținut: BULLYING:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Manifestări ale <i>bullying</i>-ului (intimidare, hărțuire, tachinare, umilire etc.); – Strategii de prevenire; – Instituții și persoane de încredere; – Empatia socială; – Drepturi și responsabilități în raport cu fenomenul <i>bullying</i>-ului. <p>Clasa a VI-a COMUNICARE ȘI CONFLICT:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Comunicarea asertivă; – Ascultarea și observarea activă; – Prevenirea și combaterea limbajului urii și a disprețuirii; – Subiecte controversate; – Dialogul constructiv; – Pacea și conflictul. <p>COMPORTAMENTUL SOCIAL:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Reguli de comportament social; – Comportament social și antisocial: manifestare și impact; – Comunitatea virtuală; – Informații veridice și informații false; – Riscurile comunicării online. <p>Clasa a VIII-a COMUNICAREA INTERCULTURALĂ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Interacțiunea interculturală; – Manifestarea persoanei în societatea interculturală (spirit deschis, flexibilitate, cooperare); – Bariere ale comunicării interculturale; – Stereotipuri și prejudecăți; – Limbajul urii în contexte interculturale; – Discriminarea de gen; – Efecte ale lipsei de comunicare (marginalizarea, excluderea, izolarea) și modalități de îmbunătățire. 	<p>unități de conținut / Clasa a X-a LIBERTATEA IMPLICĂ RESPONSABILITĂȚI:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Responsabilitatea; – Drept și provocare; – Asumarea; responsabilității într-o comunitate bazată pe respectarea drepturilor omului. <p>Clasa a XI-a DILEMA SUSTENABILITĂȚII:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Echilibrarea obiectivelor și depășirea conflictelor; – Conflictul de interese și interdependența dintre oameni. <p>Clasa a XII-a MAJORITATE ȘI MINORITATE ÎNTR-O DEMOCRAȚIE:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Regula majorității. Protecția minorității; – Echilibrarea intereselor majorității cu cele ale minorității; – Provocările raportului majoritate – minoritate în comunitate.

⁵⁶ https://mecc.gov.md/sites/default/files/eps_gimnaziu_2018-08-14_curriculum_ghid.pdf

⁵⁷ https://mecc.gov.md/sites/default/files/eps_liceu_2018-08-14_curriculum_ghid.pdf

Curriculum pentru disciplina Consiliere școlară și educație personală^{58,59,60} – disciplină obligatorie

Clasa a I -a

Arta cunoașterii de sine: Regulamentul școlar.

Clasa a II-a

Arta cunoașterii de sine:

- Comportament nonviolent, prietenos;
- Abuzul față de copii;
- Situații periculoase;
- Semne de recunoaștere a situațiilor periculoase;
- Acțiuni de a face față provocărilor. Adresarea după ajutor. Acțiuni de protecție.

Clasa a III-a

Arta cunoașterii de sine:

- Comunicarea și conflictele;
- Cauzele conflictelor între semeni.
- Emoțiile în situații de conflict.
- Modalități de soluționare a conflictelor la școală (compromisuri, evitare, aplanare).

Clasa a IV-a

Arta cunoașterii de sine:

- Comunicarea în cadrul grupului de semeni;
- Reguli ale comunicării în grup;
- Acceptarea opiniilor diferite de cele personale;
- Formularea cererii, refuzului;
- Acceptarea cererii, refuzului;
- Situațiile-problemă în context școlar
- Alternative de soluționare a problemelor, situațiilor cu efecte emoționale negative (nemulțumire, frustrare, frică).

Modulul: 1. Identitatea personală și relaționarea armonioasă care pune accent pe cunoașterea și acceptarea de sine, explorarea și autoevaluarea resurselor personale, familia ca valoare: responsabilități, roluri de gen, stereotipuri, comunicare asertivă, non-conflictuală și non-violentă, autoeducare, voluntariat etc.

Modulul 5. Securitatea personală ce oferă elevilor contextul de formare a unui comportament orientat spre asigurarea securității proprii și a celorlalți, inclusiv *bullying*.

Modulul: 1. Identitatea personală și relaționarea armonioasă care pune accent pe cunoașterea și acceptarea de sine; explorarea și autoevaluarea resurselor personale; aprecierea familiei ca valoare: responsabilități, roluri de gen, stereotipuri; comunicare asertivă, non-conflictuală și non-violentă; autoeducare etc.

Modulul 5. Securitatea personală ce oferă elevilor contextul de formare a unui comportament orientat spre asigurarea securității proprii și a celorlalți.

EDUCAȚIA CIVICĂ⁶¹

– disciplină opțională

Clasa a VIII-a

Omul – ființă socială:

- Avantajele colaborării și comunicării eficiente;
- Viața și sănătatea – valori personale și sociale;
- Repere etice și psihologice de depășire a stărilor emoționale.

⁵⁸ https://mecc.gov.md/sites/default/files/dp_gimnaziu_2018-08-24_curriculum_ghid.pdf

⁵⁹ https://mecc.gov.md/sites/default/files/liceu_20-09_rom_ultima.pdf

⁶⁰ https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_primare_05.09.2018.pdf

⁶¹ https://mecc.gov.md/sites/default/files/curric_civica_tipograf.pdf

**EDUCAȚIE
INTERCULTURALĂ⁶²**
– disciplină opțională

Clasa a I-a

Sunt respectat, deoarece îi respect pe cei de alături:

- Putem avea idei și gânduri diferite;
- Diferențele ne unesc;
- Respectul reciproc – calea spre o prietenie trainică.

Clasa a II-a

Comunicare pentru conviețuire:

- Ne ascultăm și ne auzim;
- Comunicarea – calea spre apropiere;
- Comunicarea anihilează neîncrederea. Interes și respect față de celălalt:
- Te respect și vreau să te cunosc mai bine;
- Diferențele, abordate pozitiv – punte de legătură în viața cotidiană.

Clasa a III-a

Comunicare interculturală – pentru o conviețuire armonioasă:

- Specificul comunicării interculturale;
- Obstacole în comunicarea interculturală;
- Norme, ce facilitează comunicarea interculturală;
- Diferiți, dar egali, pentru că suntem oameni
- Sunt deschis pentru a recepționa diverse culturi;
- Sunt respectuos și tolerant față de ceilalți.

Clasa a IV-a

Comportament intercultural adecvat – calea spre integrare în comunitate:

- Spune „Nu!” discriminării etnice. Prin promovarea valorilor general-umane abordăm pozitiv diferențele.

Clasa a IX-a

Omul – ființă socială:

- Stiluri de comunicare;
- Lucrul în echipă;
- Luarea deciziilor;
- Prevenirea și soluționarea echitabilă a conflictelor în limita normelor morale și juridice;
- Explorarea valorilor personale și sociale;
- Interese și aspirații pentru dezvoltarea personală și a comunității;
- Comportamentul prosocial;
- Altruism pentru binele public.

⁶² https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_interculturala_clasele_i-ix.pdf

**ARTA
COMPORTAMEN-
TULUI MORAL**⁶³ –
disciplină opțională

Clasele a V-a – a VII-a-

Bunele maniere:

- Ce sunt bunele maniere;
- Istoria bunelor maniere;
- Codul bunelor maniere – de ce trebuie să ne comportăm frumos;
- Modele de comportament moral;
- Reguli de comportament manierat la școală.

Cum vorbim, cum scriem:

- Reguli de comunicare orală;
- Formule de adresare valabile în comunicarea verbală.

Clasele a VIII-a – a IX-a

Valorile fundamentale – baza comportamentului moral:

- Modele de comportament moral demne de urmat;
- Acțiuni și fapte de manifestare a valorilor morale;
- Responsabilitatea este semnul adevăratei maturități;

Comportamentul moral – cartea mea de vizită:

- Repere pentru un comportament moral în societate;
- Bunele maniere la școală;

Cultura comunicării orale și scrise:

- Exprimarea aprecierii în comunicarea nonviolentă;
- Eticheta și bunele maniere: conversația la telefon;
- Comunicare și conflict. Rezolvarea conflictelor prin negociere.

**EDUCAȚIA SOCIALĂ
ȘI FINANCIARĂ**⁶⁴ –
disciplină opțională

Clasa a V-a

Explorare personală:

- Asemănări și diferențe între ființele umane;
- Unicitatea persoanei. Diferiți, dar egali.

Clasa a VI-a

Explorare personală:

- Diversitatea și unicitatea oamenilor;
- Comunicarea – mijloc de valorificare a unicității persoanei;
- Manifestări ale diferențelor umane;
- Toleranță și solidaritate.

Clasa a VII-a – Respectarea drepturilor și îndatoririlor copilului:

- Drepturile copilului în Republica Moldova;
- Acceptare și diversitate;
- Convingerea într-o societate democratică: toleranță, cooperare, compromis.

⁶³ https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_arta_comportamentului_moral_me_august.pdf

⁶⁴ https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_sociala_si_financiara_clasele_v-ix.pdf

		<p>Clasa a IX-a <i>Explorare personală:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Libertatea personală și libertatea economică; – Comunicare; – Incluziune socială.
<p>EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE OMULUI^{65,66} – disciplină opțională</p>	<p>Clasele I-II-a</p> <ul style="list-style-type: none"> – Emoțiile mele. Gestionarea emoțiilor; – Diferiți și egali. Stereotipuri și prejudecăți; – Comunicarea și prietenii online; – Gestionarea situațiilor neplăcute. E simplu să ne împăcăm; – Probleme în comunitate. Cauze. <p>Clasele III-IV</p> <ul style="list-style-type: none"> – Drepturi în conflict; – Regulile școlii. Regulile comunității. Unde trebuie să respectăm regulile?; – Recunoașterea discriminării; – Cum recunosc violența. Comunitate online/ Siguranța online. 	<p>Clasele V-VI</p> <ul style="list-style-type: none"> – Unici și diferiți. Stereotipuri și prejudecăți. Prețuirea diversității. Acordarea de șanse egale. Respectul demnității umane. Traiul în pace. <p>Clasele VII-VIII</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pluralismul. Noi – deținători de drepturi. Dicționarul conflictelor. Despre rădăcinile conflictelor. Drepturile mele – scut de protecție. Cum putem face față neînțelegerilor grave? Învățăm să rezolvăm conflictele. Decizii dificile. Știm să rezolvăm conflictele?! Pedepsă sau abordare pozitivă a conflictului. Utilizarea pedepsei. Drepturi situate în conflict. Dicționarul conflictelor. Ce ne desparte?
<p>TAINILE COMUNICĂRII⁶⁷ – disciplină opțională</p>	<p>Clasa a II-a</p> <ul style="list-style-type: none"> – Formule de politețe. <p>Clasa a III-a</p> <ul style="list-style-type: none"> – Normele comunicării eficiente; – Cultura comunicării; – Comunicarea eficientă. <p>Clasa a IV-a</p> <ul style="list-style-type: none"> – Reguli elementare ale comunicării eficiente; – Cultura comunicării; – Școala – casa cu suflet de lumină; – Comunicarea prin internet; – Toleranța în comunicare. 	
<p>SĂ NE CUNOAȘTEM MAI BINE⁶⁸ – disciplină opțională</p>		<p><i>Probleme psihologice ale educării / promovării toleranței interetnice / ale educației pentru alteritate. Valori materiale și spirituale. Motive și probleme.</i></p>

⁶⁵ https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_i-iv.pdf

⁶⁶ https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_v-ix.pdf

⁶⁷ https://mecc.gov.md/sites/default/files/tainele_comunicarii_1.pdf

⁶⁸ https://mecc.gov.md/sites/default/files/sa_ne_cunoastem_mai_bine_ro.pdf

EDUCAȚIE PENTRU SĂNĂTATE^{69,70} – disciplină opțională

Viața are prioritate, la care se discută temele ce țin de identificarea situațiilor de abuz, violentă, accidente.

Clasele V-VI

Sănătatea mintală:

- Relații interpersonale. Timiditatea/încrederea în sine. Disconfortul psihic: cauze, efecte. Importanța menținerii stării de sănătate mintală.

Accidente, violență, abuz:

- Ce este violența în familie? Efecte asupra copiilor, primele atitudini. Strada – loc de joacă? Reacții în situații critice.

Clasele VII-IX

Sănătatea mintală:

- Modalități de evitare și de eșire din stres. Controlul emoțiilor negative (frica, furia etc.). Exprimarea stărilor emoționale ale fetelor și băieților.

Accidente, violență, abuz:

- Forme ale violenței în familie (fizică, socială, economică, emoțională, sexuală). Violența în mass-media;
- Consumatorul de mesaj. Modalități de prevenire a violenței. Traficul de ființe umane – consecințe individuale și sociale.

Toleranța interpersonală în școală:

-Toleranța interpersonală în școală. Competențe, Conflict, Cooperare. O clasă tolerantă. Toleranța în școală. Dreptul la învățătură, Toleranța profesor-elev. Formarea atitudinii tolerante și a comportamentului tolerant. Eu și ceilalți în clasa mea.

Rezolvarea conflictelor din perspectiva edificării unor relații tolerante:

-Rezolvarea conflictelor. Probleme în relațiile dintre elevi, Specificul conflictului la diferite etape. Identificarea conflictelor, Rezolvarea conflictelor. Luarea de decizii. Comunicarea asertivă.

Toleranța de gen.

Toleranța interconfesională.

Toleranța față de copiii cu dizabilități.

Toleranță și schimbarea atitudinilor și comportamentelor.

Identitatea de gen:

- Formele de degradare a femeii și femininului/bărbatului și masculinului. Hărțuirea sexuală, violența domestică, traficul de ființe umane.

Echitate de gen și șanse egale în/prin educație:

- Femeile în procesul educațional. Importanța mediului în formarea echității de gen.

Sănătatea mintală și alte tipuri de sănătate:

- Comportamente agresive și autoagresive. *Identitatea de gen și discriminarea de gen.*

Accidente, violență, abuz:

- Consecințele accidentelor, violenței și abuzului în plan individual și social. Reacții necontrolate. Tehnici de autocontrol (agresor/agresat).

EDUCAȚIA PENTRU TOLERANȚĂ⁷¹ – disciplină opțională**EDUCAȚIE PENTRU ECHITATE DE GEN ȘI ȘANSE EGALE**⁷² –disciplină opțională

Identitatea de gen:

- Formele de degradare a femeii și femininului/bărbatului și masculinului. Hărțuirea sexuală, violența domestică, traficul de ființe umane.

Echitate de gen și șanse egale în/prin educație:

- Femeile în procesul educațional. Importanța mediului în formarea echității de gen.

⁶⁹ https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_educ.pt_sanatate_final_redactat_03.09.2015_v.1.pdf

⁷⁰ https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_pentru_clasele_i-iv_educatie_pentru_sanatate.pdf

⁷¹ http://prodidactica.md/wp-content/uploads/2016/03/CO_Educatie-toleranta.pdf

⁷² https://mecc.gov.md/sites/default/files/co_educatie_pentru_echitate_de_gen_si_sanse_egale.pdf

Învățământul profesional *tehnic secundar*:

Denumire disciplina	Prevederi
Educație pentru societate – disciplină obligatorie ⁷³	unități de conținut I an LIBERTATEA IMPLICĂ RESPONSABILITĂȚI: – Responsabilitatea – drept și provocare; – Asumarea responsabilității într-o comunitate bazată pe respectarea drepturilor omului. II an DILEMA SUSTENABILITĂȚII: – Echilibrarea obiectivelor și depășirea conflictelor; – Conflictul de interese și interdependența dintre oameni. III an MAJORITATE ȘI MINORITATE ÎNTR-O DEMOCRAȚIE: – Regula majorității. Protecția minorității; – Echilibrarea intereselor majorității cu cele ale minorității; – Provocările raportului majoritate – minoritate în comunitate.
Cultura comunicării – disciplină opțională	Nu există un curriculum aprobat de către MECC.
Dezvoltare personală și proiectarea carierei – disciplină opțională ⁷⁴	Subiecte: știu să fac față stresului, drepturile și responsabilitățile angajatului, comunicarea cu angajatorul, resursele personale și succesul în carieră.
Educație pentru drepturile omului -disciplină opțională	Nu exista un curriculum aprobat de către MECC.
Educația pentru echitate de gen și egalitate de șanse – disciplină opțională	Identitatea de gen: – Formele de degradare a femeii și femininului/bărbatului și masculinului. Hărțuirea sexuală, violența domestică, traficul de ființe umane. Echitate de gen și șanse egale în/prin educație: – Femeile în procesul educațional. Importanța mediului în formarea echității de gen.
Omul și societatea – disciplină opțională	Nu exista un curriculum aprobat de către MECC.
Decizii pentru un mod sănătos de viață – disciplină opțională ⁷⁵	Formarea abilităților de viață, crearea de spații sigure la locurile de studiu, de muncă și în abilitarea tinerilor să dezvolte comportamente sănătoase, să abordeze stereotipurile de gen și să prevină violența bazată pe gen.

Dacă ne referim la activitățile extrașcolare, conform Ordinului MECC nr.839 din 18.08.2020 privind aprobarea Reperelor metodologice privind organizarea instituțiilor de învățământ extrașcolar în anul de studii 2020-2021⁷⁶, cadrele didactice „vor consolida un parteneriat eficient cu familia, în vederea dezvoltării competențelor parentale, construirii unor relații pozitive și constructive între părinți și copii, părinți și cadre didactice.”

Specialiștii organelor locale de specialitate în domeniul învățământului/ managerii instituțiilor de învățământ au ținut să atragă atenția asupra faptului că, chiar dacă discutăm despre *bullying* la nivelul școlii, acest lucru privește și alți actori comunitari, „*este greu de a aplica în practică, este necesară abordarea complexă prin comisia multidisciplinară, ca să fie implicați toți actanții educaționali, astfel implicând și comunitatea*”, de aceea, în primul rând sugerează „*să fie specificat clar care sunt drepturile și obligațiile fiecărui actor implicat în soluționarea cazurilor de bullying*”, venind cu recomandări, astfel încât să se consolideze eforturile tuturor în acest sens.

Pe de altă parte, părinții consideră că, deși școala oferă informații elevilor, la anumite ore, și părinților, la adunări, nu este de ajuns și propun: să se implementeze un plan anti-*bullying*, diferite activități de informare, proceduri de intervenție în cazurile de violență, diseminarea informației despre Convenția

pentru drepturile copilului, Legea nr.140; în fiecare școală să existe: 1) Ordin de la MECC și din partea Direcției de Învățământ pentru prevenirea violenței. 2) Regulament intern al instituției. 3) Reguli de comportament în instituție. 4) Fișele de post pentru angajați. 5) Politica instituției de învățământ referitoare la protecția copilului. 6) Să fie verificat modul în care administrația instituției desfășoară activitatea de prevenire și de rezolvare a conflictelor, 7) Codul bunelor maniere. 8) Fișe de sesizare către poliție.

Unul dintre părinți a menționat: „Am auzit că este elaborată o lege, la nivel de Minister, încă din 2018 – Legea pentru prevenirea și combaterea *bullying*-ului în școli, dar nu știm nimic despre aceasta....”

Un alt părinte a ținut să sublinieze că e nevoie să se cunoască prevederile Legii nr. 121 din 25.05.2012, cu privire la asigurarea egalității; ale Codului penal al Republicii Moldova; ale Codului Contravențional al Republicii Moldova; ale Codului de executare al Republicii Moldova; ale Codului Educației, pentru a putea responsabiliza elevii și părinții acestora.

Adolescenții/tinerii consideră că, momentan, există un cadru normativ care obligă școala să se implice în prevenirea situațiilor de *bullying* și doar 9 la sută dintre adolescenții participanți în analiză au menționat că nu există astfel de cazuri la ei în școală/nici chiar violență, lucru care certifică despre faptul că acești tineri nu cunosc/nu au auzit despre *bullying* și afirmațiile acestora au la bază declarațiile semenilor: „Să se țină mai multe lecții, astfel copiii să înțeleagă ce e *bullying*-ul, și să știe că toți sunt egali, toate activitățile să aibă loc începând cu clasele mai mici”.

⁷³ https://mecc.gov.md/sites/default/files/ome_296_din_21.04.2016_1.pdf

⁷⁴ https://mecc.gov.md/sites/default/files/ome_793_din_12.09.2016.pdf

⁷⁵ https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/flaerrom_2_0.pdf

⁷⁶ https://mecc.gov.md/sites/default/files/_25_repere_metodologice_extrascolar_2020-2021_final.pdf

Capitolul IV. Actori din domeniu cu atribuții de a interveni în cazuri de violență, cu accent pe *bullying*

Ținând cont de faptul că prin analiza de față se dorește oferirea unui cadru metodologic pentru planificarea activităților, formarea viziunilor comune, comunicarea/colaborarea, realizarea activităților în situațiile de prevenire și de combatere a *bullying*-ului, prezentul capitol se referă la actorii care au atribuții directe sau indirecte în acest proces și e primordial să fie luați în calcul atunci când se discută subiectul în cauză.

Avocatul poporului pentru drepturile copilului⁷⁷, își exercită atribuțiile pentru asigurarea respectării drepturilor și libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile, a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului⁷⁸.

Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului⁷⁹, cu următoarele atribuții:

- monitorizarea implementării Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, a altor documente internaționale din domeniu, la care RM este parte, și a politicilor naționale de protecție a drepturilor copilului și a familiei;
- coordonarea activităților autorităților publice centrale și locale în domeniul protecției drepturilor copilului și a familiei;
- coordonarea realizării studiilor și elaborării rapoartelor naționale privind protecția drepturilor copilului și a familiei;
- evaluarea și monitorizarea, în colaborare cu autoritățile de resort, a respectării reglementărilor legale privind protecția drepturilor copilului în instituțiile de îngrijire și educație;

- coordonarea elaborării și implementării standardelor/normelor de îngrijire și educație a copiilor în instituțiile de stat și în instituțiile alternative destinate copilului;
- elaborarea și perfecționarea cadrului legislativ în domeniul protecției drepturilor copilului și familiei;
- promovarea experienței pozitive înregistrate în domeniul protecției drepturilor copilului și a familiei.

MECC, MSMPS și MAI întreprind măsurile ce se impun pentru implementarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și a potențialelor victime ale VNET.⁸⁰

Un rol important în acest proces îl are și **CRAP**⁸¹, cu următoarele atribuții pe acest segment:

- 1) administrează baze de date și monitorizează la nivel național situația tuturor copiilor beneficiari ai serviciilor de asistență psihopedagogică (copii cu cerințe educaționale speciale, copii expuși violenței, abandonului școlar, neglijării parentale, exploatarei prin muncă, riscului de trafic de ființe umane, delicvenței juvenile și comportamentelor deviate, riscului de apariție a bolilor cu transmitere sexuală, riscului de nutriție nesănătoasă, riscului de apariție a sarcinii timpurii etc.);
- 2) elaborează programe de incluziune școlară a copiilor în situație de risc.⁸²

Oficiile teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat asigură acordarea de asistență juridică garantată de stat în raza de activitate a Curții de Apel, prin exercitarea următoarelor **atribuții în domeniu**:

⁷⁷ <http://ombudsman.md/despre/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului/>

⁷⁸ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=352794>

⁷⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=296260>

⁸⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18619&lang=ro

⁸¹ Hotărârea Guvernului nr.732 din 16 septembrie 2013, Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea CRAP

⁸² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22066&lang=ro

- a) organizarea acordării de asistență juridică garantată de stat;
- b) încheierea de contracte cu avocații din listele celor care acordă asistență juridică garantată de stat;
- c) examinarea cererilor și documentelor prezentate de solicitanții de asistență juridică garantată de stat, deciderea asupra acordării unei astfel de asistențe;
- d) numirea avocaților care să acorde asistență juridică calificată, inclusiv asistență juridică de urgență;
- e) încheierea de contracte de colaborare cu parajuristii și cu asociațiile obștești care acordă asistență juridică garantată de stat;
- f) colectarea de date statistice referitoare la necesitatea de asistență juridică garantată de stat și la nivelul lor de acoperire în teritoriu.

Consiliile raionale, municipale și locale pentru protecția drepturilor copilului, cu următoarele atribuții principale:

- realizarea implementării strategiilor și programelor naționale de protecție a drepturilor copilului și a familiei;
- elaborarea programelor locale și a planurilor de acțiune privind protecția drepturilor copilului și a familiei;
- coordonarea activităților structurilor locale în vederea susținerii copilului și a familiei;
- evaluarea condițiilor de dezvoltare și educație a copiilor și adolescenților în instituțiile medicale, de îngrijire și educație, în locurile de detenție preventivă, penitenciare, precum și a condițiilor de muncă ale minorilor la întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate;
- monitorizarea serviciilor acordate copilului și familiei de către comunitate și structurile publice pentru protecție, dezvoltare și educație;
- examinarea cazurilor de încălcare a drepturilor copilului de către persoanele fizice și juridice;
- examinarea cazurilor minorilor delincvenți și ale părinților ce nu-și îndeplinesc obligațiunile părințești.

APL de nivelul al doilea⁸³, prin intermediul STAS, exercită următoarele atribuții:

- a) identifică problemele sociale în raza administrativ-teritorială și elaborează strategii de dezvoltare

⁸³ Legea nr. 547 din 25.12.2003 asistenței sociale, articolul 13 (2)

și prestare a asistenței sociale în conformitate cu politica socială a Guvernului;

- b) organizează și acordă asistență socială în funcție de necesitățile identificate;
- c) organizează activități de prevenire a situațiilor de risc pentru copii și susțin dezvoltarea capacităților familiei în îngrijirea și educația copilului;
- d) asigură protecția copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

APL de nivelul întâi exercită următoarele atribuții:

- a) inițiază studierea situației în sfera socială pe teritoriul subordonat;
- b) analizează problemele sociale;
- c) adoptă și dezvoltă strategii locale de susținere a persoanelor și familiilor defavorizate;
- d) adoptă programe de asistență socială și exercită controlul asupra realizării acestora;
- e) asigură resursele umane, materiale și financiare pentru implementarea programelor de asistență socială și pentru soluționarea problemelor sociale stringente.

Pornind de la domeniile de activitate ale autorităților APL de nivelul întâi, stabilite la art.4 alin.(1) din Legea privind descentralizarea administrativă, primarul exercită în teritoriul administrat și atribuția de autoritate tutelară locală în condițiile legii⁸⁴

Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate⁸⁵

este un organ abilitat cu eliberarea avizului pentru aprobarea măsurilor de sprijin familial privind depășirea situațiilor de risc și prevenirea separării copilului de familie, precum și a măsurilor de protecție a copilului separat de părinți, cu următoarele atribuții:

- 1) examinarea cazurilor copiilor, menținerea cărora în familia biologică este condiționată de întreprinderea, într-un termen limitat, de către părinte/părinți, autorități, instituții, specialiști, a unor măsuri complexe de suport pentru depășirea situațiilor care pot conduce la separarea copilului de părinți;
- 2) examinarea cazurilor de dezinstituționalizare a copiilor din servicii de tip rezidențial și plasamentul planificat al acestora în serviciul de tutelă/curatelă sau în servicii de tip familial, în cazul în care reînțegrarea copilului în familia biologică nu este posibilă;

⁸⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120849&lang=ro#

⁸⁵ Hotărârea Guvernului nr. 7 din 20-01-2016 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate

- 3) examinarea propunerilor de separare a copiilor de părinți și eliberarea avizului privind plasamentul planificat al copilului;
- 4) examinarea propunerilor privind oportunitatea încetării plasamentului copilului în Serviciul asistență parentală profesionistă și în Serviciul casă de copii de tip familial și eliberarea avizului privind încetarea plasamentului;
- 5) eliberarea avizului privind acordarea și mărirea ajutorului bănesc în cadrul Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii;
- 6) examinarea propunerilor privind aprobarea solicitanților la funcția de asistent parental profesionist și părinte-educator și eliberarea avizului;
- 7) examinarea raportului de evaluare anuală a competențelor profesionale ale asistentului parental profesionist și eliberarea avizului privind reaprobarea asistenților parentali profesioniști și evaluarea anuală a performanței părinților-educatori;
- 8) examinarea raportului și planului anual de activitate a Serviciului de asistență parentală profesionistă și a Serviciului casă de copii de tip familial;
- 9) prezentarea rapoartelor semestriale Consiliului raional/municipal/ Adunării Populare a Găgăuziei, care să conțină informații privind necesitatea dezvoltării sau extinderii serviciilor sociale.

STAS au rolul de a asigura la nivel local aplicarea politicilor de asistență socială în domeniul protecției familiei, copilului, persoanelor solitare, a celor în vârstă, a persoanelor cu dizabilități și oricăror altor persoane aflate în dificultate.

Prin cooperare, MSMPS, MJ, MAI, MF, STAS asigură implementarea prevederilor Legii nr. 137/2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunii, pe domeniul acordării serviciilor sociale de suport.

Serviciile de suport reprezintă serviciile, publice sau private, oferite victimelor abuzului, violenței fizice, psihice sau sexuale și au ca scop oferirea de consultații și sprijin în comunicarea victimelor cu autoritățile publice, de asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială.

STAS, în implementarea prevederilor Legii nr. 137/2016, pot acorda victimelor infracțiunilor consiliere informațională cu privire la drepturile sale și la serviciile de care pot beneficia, precum și consiliere psihologică.

Atribuții în domeniu:

- a) identifică nevoile sociale ale comunității și elaborează strategii de dezvoltare și prestare a asistenței sociale în conformitate cu politica socială;

- b) organizează și acordă asistență socială în funcție de necesitățile identificate;
- c) dezvoltă și gestionează servicii sociale specializate;
- d) generalizează, sistematizează și furnizează informația privind asistența socială acordată și analizează eficiența acesteia;
- e) organizează activități de prevenire a situațiilor de risc pentru copii și susțin dezvoltarea capacităților familiei în îngrijirea și educația copilului;
- f) asigură protecția copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- g) înregistrează sesizările persoanelor referitoare la cazurile suspecte de VNET și/sau se autosesizează în situațiile în care au identificat cazuri suspecte de VNET, aplicând procedurile sectoriale;
- h) asigură prestarea asistenței sociale persoanelor aflate în situații de dificultate;
- i) asigură consilierea psihologică victimelor infracțiunilor, în condițiile Legii nr. 137/2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor.

În conformitate cu Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul asistenței sociale și protecției familiei^{86,87}, are următoarele funcții de bază: coordonează procesul de cooperare intersectorială pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și a potențialelor victime ale VNET, precum și stabilește parteneriate cu autoritățile și instituțiile de resort în domeniu.

Angajații poliției

Angajații poliției identifică și/sau se autosesizează despre cazurile suspecte de VNET, în baza sesizărilor parvenite din partea părinților/persoanei în grija căreia se află copilul, specialiștilor care lucrează cu copiii (protecția drepturilor copilului, asistenți sociali, pedagogi, psihologi, medici/asistenți medicali, juriști, inspectori de muncă etc.), oricăror altor persoane din comunitate, parvenite prin telefon, fax, mass-media, rețeaua Internet, alte surse de informare.

Direcțiile și instituțiile de învățământ

Direcțiile și instituțiile de învățământ au scopul de a implementa politicile educaționale, prin aplicarea legislației în organizarea, conducerea și desfășurarea programelor educative și de instruire, pentru pedagogi, părinți și copii.

⁸⁶ Hotărârea Guvernului nr. 828 din 20 noiembrie 2015

⁸⁷ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=361910>

Opinie

„Promovarea unui mediu școlar pozitiv și sigur prin: creșterea capacităților instituțiilor de învățământ în dezvoltarea participativă și implementarea politicilor instituționale de protecție a copilului, cu includerea obligatorie a răspunsului acestora la cazurile de *bullying*, inclusiv *cyberbullying*; promovarea abordărilor nonviolente ale disciplinei și a managementului în clasă, a atitudinilor nediscriminatorii și senzitive, din punct de vedere al dreptului copilului”.

Manager Direcție învățământ

Atribuții în domeniu:

- a) realizează programe educative pentru părinți și copii, în special pentru grupurile de risc, prin intermediul programelor educaționale;
  - b) sesizează cazurile suspecte de VNET și/sau se auto-sesizează în situațiile în care au identificat cazuri suspecte de VNET, aplicând procedurile sectoriale;
  - d) informează imediat suplimentar:
    - inspectoratul teritorial de poliție/procuratura – în cazul în care cunosc ori suspectează că un copil este victimă a unei infracțiuni/contravenții;
    - serviciul de asistență medicală de urgență – în cazul în care sesizarea conține informații privind existența pericolului iminent pentru viața sau sănătatea copilului, a tentativelor de suicid din partea copiilor.
- HG nr. 404 din 16-06-2015** cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul învățământului și a structurii-tip a acestuia, prevede că:
- stabilește relații de colaborare multidisciplinară cu subdiviziunile din domeniul protecției sociale a familiei și copilului, sănătății, poliției, inspecția muncii etc., în examinarea cazurilor de abuz și neglijare a copilului;
  - monitorizează activitățile de prevenire, identificare, raportare și asistență a cazurilor de abuz față de copii și prezintă MECC raportul trimestrial;⁸⁸

Prin **Ordinul MECC nr. 77 din 22 februarie 2013**, prin care a fost aprobată Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de VNET, este stipulat că:

- În Direcțiile raionale /municipale de învățământ se desemnează un coordonator raional/municipal, pentru prevenirea și protecția copilului în fața violenței.

⁸⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=66872&lang=ro

- În instituțiile de învățământ general și profesional-tehnic, prin ordinul directorului, se desemnează un coordonator local, pentru prevenirea și protecția copilului în fața violenței.

Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică (SAP)⁸⁹ îi revine misiunea de asigurare a dreptului la educație de calitate tuturor copiilor. La nivel de raion/municipiu. Scopul Serviciului constă în organizarea evaluării și acordarea asistenței psihopedagogice la nivel raional/municipal.

Directorii instituțiilor de învățământ ⁹⁰ preuniversitar sunt responsabili de:

- a) asigurarea informării/ formării cadrelor didactice și a personalul nondidactic privind aplicarea Metodologiei;
- b) introducerea modificărilor privind obligativitatea identificării și raportării cazurilor suspecte și confirmate de abuz față de copil în Regulamentul instituției și în fișele de post ale angajaților;
- c) raportarea semestrială a situației privind cazurile de VNET organului ierarhic superior.

Directorii Direcțiilor raionale/ municipale învățământ, tineret și sport sunt responsabili de:

- a) asigurarea informării/ formării directorilor și a coordonatorilor din cadrul instituțiilor privind aplicarea Metodologiei;
- b) monitorizarea activităților de prevenire, identificare, raportare și asistență a cazurilor de abuz față de copii și prezentarea raportului semestrial MECC;
- c) efectuarea inspecțiilor tematice în instituțiile de învățământ privind aplicarea prezentei Metodologiei și acordarea asistenței necesare.

Coordonatorul acțiunilor de prevenire, identificare, referire și asistență a elevilor în cazurile de violență:

- coordonează activitatea instituției de învățământ în domeniul prevenirii, identificării, raportării, examinării, intervenției și referirii cazurilor de VNET;
- coordonează activitatea grupului de lucru intrașcolar pentru examinarea cazurilor de abuz și neglijare față de elevi în cadrul instituției de învățământ;

⁸⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22066&lang=ro
⁹⁰ https://mecc.gov.md/sites/default/files/7._ordin_me_858_23.08.2013_metodologie_procedura_ro.pdf Ordinul Ministerului Educației nr. 858 din 23 august 2013 cu privire la Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului.

- identifică nevoile de formare ale cadrelor didactice, didactice auxiliare și nondidactice în domeniul prevenirii primare, secundare și terțiare a cazurilor de VNET și în aplicarea Procedurii;
- acordă asistență metodologică angajaților instituției în aplicarea Procedurii, inclusiv în domeniul organizării și desfășurării activităților de prevenire primară, secundară și terțiară a cazurilor de VNET cu elevii și părinții;
- monitorizează aplicarea prevederilor Procedurii în instituția de învățământ și acțiunile întreprinse în cazurile sesizate autorității tutelare locale și altor servicii din comunitate;
- întocmește și prezintă conducerii instituției de învățământ rapoarte semestriale și anuale privind cazurile de VNET, identificate în instituție, și acțiunile întreprinse.⁹¹

Instituțiile de învățământ primar și secundar general, din perspectiva școlii prietenoase copilului⁹², la fiecare dimensiune în parte stabilește rolul fiecărui actor, după cum urmează:

Dimensiunea I. SĂNĂTATE, SIGURANȚĂ, PROTECȚIE

Standard 1.1. Instituția de învățământ asigură securitatea și protecția tuturor elevilor

Indicatori de Management:

Administrația instituției de învățământ colaborează cu părinții elevilor, sau, după caz, cu reprezentanții legali, cu APL și cu celelalte instituții cu atribuții legale în acest sens, în aplicarea procedurii legale de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituției de învățământ în cazurile de VNET.

Model de Bună practică

„Instituția noastră asigură mediului școlar „starea de bine” prin întâmpinarea elevilor cu muzică care te predispune spre meditație și studiu, sunt utilizate toate resursele educaționale pentru a nu permite situații de *bullying*”.

Manager școală

Administrația instituției de învățământ informează personalul, elevii, părinții sau, după caz, reprezentanții legali asupra procedurii legale de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituției de învățământ în cazurile de VNET.

⁹¹ Prevenirea violenței în școală. Ghid. MECC

⁹² Standarde de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului (Ordinul Ministerului Educației nr. 970 din 11.10.2013)

Indicatori de Curriculum / proces educațional:

- Cadrele didactice realizează activități de prevenire și combatere a violenței în școală (în rândurile elevilor, a relațiilor elev-elev, elev-cadru didactic, elev-personal auxiliar etc.).
- Cadrele didactice colaborează cu părinții elevilor, sau, după caz, cu reprezentanții lor legali, cu autoritatea publică locală și cu celelalte instituții cu atribuții legale în acest sens, în activitățile de prevenire și combatere a violenței în școală.

Opinie

„Școală se implică în prevenirea situațiilor, însă nu în totalitate. În cazurile în care se implică se încearcă pedepsirea agresorului, dar acest lucru nu este suficient, de cele mai multe ori”.

Adolescent

- Copiii au acces la servicii de sprijin, pentru asigurarea dezvoltării fizice, mintale și emoționale (cum ar fi: Centre de resurse; Servicii de consiliere școlară și de integrare în viața socială; Serviciul psihologic școlar etc.).
- Personalul instituției de învățământ, elevii și, după caz, părinții, reprezentanții legali, autoritatea publică locală și celelalte instituții cu atribuții legale în acest sens sunt implicați sistematic în campaniile de prevenire a comportamentelor dăunătoare sănătății (cum ar fi campaniile antitabac, antidrog, antialcool etc.).

Personalul didactic, științifico-didactic, științific și de conducere⁹³ are următoarele obligații:

- a) să nu admită tratamente și pedepse degradante, discriminarea sub orice formă și aplicarea niciunei forme de violență fizică sau psihică;

Model de Bună practică

„Într-o școală fără violență elevii pot să devină mai deschiși, mai dispuși la comunicarea cu colegii, profesorii, părinții lor, să se implice mai mult, să colaboreze în rezolvarea unor incidente în care sunt implicați ei sau colegii lor, iar în situațiile în care sunt pe cale de a deveni victime sau agresori, să folosească regulile învățate, pentru a-și controla emoțiile și a depăși „un moment violent”. În școala noastră elevii realizează proiecte pentru combaterea violenței, a *bullying*-ului, prin elaborare de postere, teatru social, studii de caz etc., proiecte realizate cu susținerea Terre des hommes”.

Manager școală

⁹³ Codul Educației al Republicii Moldova, nr. 152, din 17-07-2014, articolul 135.

- b) să informeze elevii despre toate formele de violență și manifestările comportamentale ale acestora, despre persoanele și instituțiile la care se pot adresa atunci când sunt supuși unui act de abuz;
- c) să discute cu copiii și elevii, individual și în grup, despre siguranța/ bunăstarea lor emoțională și fizică acasă/în familie și în instituție, precum și în alte locuri frecventate de ei;
- d) să intervină pentru a stopa cazurile de abuz și neglijare a copilului și/sau să solicite ajutor în cazul în care nu poate interveni de sine stătător;
- e) să comunice imediat despre orice caz suspect sau confirmat de VNET din partea semenilor sau a adulților;⁹⁴

Personalul didactic, științifico-didactic, științific și de conducere are obligația de a raporta MECC și organelor abilitate despre cazurile de abuz asupra copiilor, elevilor și studenților, de care au cunoștință, în conformitate cu legislația în vigoare.

Personalul medical⁹⁵ din instituțiile de învățământ vor organiza și realiza activități de informare și educare privind fortificarea sănătății și dezvoltarea copiilor, elevilor și studenților pentru prevenirea traumelor, accidentelor, otrăvirilor și violenței.⁹⁶

Ce ne face „rezistenți” la bullying?

„Existența Politicii de Protecție a copilului. Conlucrarea eficientă cu APL, cu comisia multidisciplinară. Activitățile extracurriculare și extrașcolare organizate în instituție (panou informațional, expoziție de desene, gazete de perete, fluturași informaționali, serate tematice...). Activități pentru dezvoltarea personală și pentru sudarea relațiilor între elevi (jocuri de grup, dezbateri, dialoguri deschise între colegi). Vizionarea și discutarea filmulețului „Firul de nisip”.

Manager școală

Psihologul⁹⁷ din instituțiile de învățământ general, are și atribuția de sesizare a cazurilor de VNET și de realizare a activității de prevenție și intervenție în cazurile de VNET al copiilor.⁹⁸

Grupul de lucru intrașcolar este un grup de specialiști din cadrul instituției, din componența căruia pot face

⁹⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro

⁹⁵ Hotărârea Guvernului nr. 934 din 04-08-2008 cu privire la aprobarea Nomenclatorului serviciilor suplimentare de sănătate acordate copiilor, elevilor și studenților în instituțiile de învățământ la Secțiunea 3-a (8). *Educație pentru sănătate*.

⁹⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24816&lang=ro

⁹⁷ Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 02 din 02.01.2018 cu privire la aprobarea Reperelor metodologice privind activitatea.

⁹⁸ https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_nr.02_din_02.01.2018_0.pdf

parte cadre didactice care cunosc bine particularitățile de dezvoltare și de creștere ale copiilor în general, și ale copiilor implicați într-un caz concret, în particular, psihologul școlar, reprezentanți ai echipei manageriale⁹⁹, având sarcina:

- să examineze cazurile mai puțin grave de violență față de copii (cazuri ușoare de abuz emoțional, îmbrânciri, neglijare ușoară), autorii cărora sunt atât copiii, cât și adulții, inclusiv cadrele didactice și nondidactice din instituția de învățământ;
- să ofere suport cadrelor didactice în examinarea cazurilor de abuz și neglijare a copilului și în stabilirea măsurilor ce se impun pentru soluționarea cazurilor și în vederea diminuării fenomenului violenței;
- să ajute elevii implicați în acte de violență să conștientizeze natura distructivă a comportamentelor violente și efectele acestora asupra propriei dezvoltări și asupra altora;
- să le ofere siguranță și încredere elevilor, că orice li s-ar întâmpla, în instituție sau în afara acesteia, există persoane și structuri la care pot apela și care vor reacționa conform prevederilor legislației în vigoare;
- să recomande administrației instituției măsuri care contribuie la dezvoltarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice și personalului tehnic.

Model de Bună practică

„Consiliul de elevi din fiecare școală de două ori pe an realizează un exercițiu, în baza metodei Harta minții, unde identifică problemele cu care se confruntă elevii în școală și găsesc împreună soluții pentru a le înlătura”.

Manager școală

Consiliul Elevilor¹⁰⁰ este o structură reprezentativă a elevilor la nivel instituțional, implicată în identificarea și soluționarea problemelor care îi privesc, în parteneriat cu echipa managerială, cadrele didactice și părinții, în beneficiul elevilor și al comunității, și contribuie în mod activ la dezvoltarea politicii instituției în cele mai diverse domenii, așa ca prevenirea hărțuirii, violenței și abuzurilor.

Mediatorul comunitar identifică beneficiarii și necesitățile populației de etnie romă, facilitează evaluarea și coordonează accesul lor la serviciile existente în

⁹⁹ https://mecc.gov.md/sites/default/files/8_metodologie_de_aplicare_a_procedurii_educatie_ro.pdf

¹⁰⁰ Ordinul nr. 331 din 30.04. 2014 privind aprobarea Instrucțiunii privind constituirea și funcționarea Consiliului elevilor

domeniile asistenței sociale, educației, ocrotirii sănătății, pieții muncii etc., pentru a depăși perioada de dificultate, pentru a soluționa problemele identificate sau pentru a obține un sprijin adecvat pentru beneficiari.

Acesta are rolul de a raporta cazurile copiilor romi în situație de risc din localitate, identifică situația și necesitățile beneficiarului și ale familiei lui, deplasându-se în teritoriu și efectuând vizite la domiciliu, înaintând conducătorului APL de nivelul întâi soluțiile de depășire a problemelor sociale corespunzătoare, identifică problemele și necesitățile copiilor care nu frecventează școala în mod regulat.¹⁰¹

Centrele de Sănătate Prietenoase Tinerilor¹⁰² oferă servicii de sănătate prietenoase tinerilor, prin informarea acestora despre modul de viață sănătos, dezvoltarea unor competențe sociale, oferirea accesului la serviciile de sănătate prietenoase pentru tineri. În Pachetul de bază de servicii de sănătate prietenoase tinerilor, oferite de aceste centre, se regăsește și reducerea violenței.

Centrele de Tineret au rolul de sporire a nivelului de activism civic al tinerilor, inclusiv în rândul tinerilor cu oportunități reduse; consolidarea consiliilor locale ale tinerilor; diversificarea metodelor de acces la informație al tinerilor; dezvoltarea serviciilor *outreach*; intensificarea măsurilor de promovare a modului de viață sănătos în rândul tinerilor; extinderea serviciilor de educație nonformală.

Organizațiile neguvernamentale cu atribuții în domeniu pot coopera cu APL și cu organele

Model de Bună practică

„În primul rând, o bună practică este implicarea în proiectul Tdh, deoarece anume aici cadrele didactice și elevii au avut oportunitatea de a fi instruiți și familiarizați cu: Ce este *bullying*-ul, violența, abuzul, neglijarea? Iar în urma acestor instruirii sunt organizate și desfășurate un șir de activități la acest capitol. Un alt aspect ar fi și încurajarea celorlalte instituții din raion să aplice la asemenea proiecte, pentru a respecta drepturile copilului.”

Manager școală

competente, în conformitate cu statutul și regulamentele lor, și pot organiza campanii informaționale despre prevenirea și combaterea violenței în școală, cu accent pe *bullying*.

¹⁰¹ Hotărârea Guvernului nr. 557 din 17-07-2013 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea activității mediato-rului comunitar.

¹⁰² https://msmps.gov.md/sites/default/files/legislatie/868_din_31.07.2013-_privind_organizarea_activitatii_cspt.pdf

ONG-urile pot oferi servicii în domeniu, desfășura activități de informare, consiliere informațională, psihologică, precum și alte servicii sau forme de asistență; pot întreprinde alte acțiuni de prevenire și de combatere a violenței/*bullying*, în conformitate cu statutul lor.

Mass-media este o putere care poate fi utilizată, inclusiv în beneficiul victimelor violenței/*bullying*, pentru promovarea politicilor de stat, în vederea prevenirii și combaterii violenței în școală. Prin intermediul mass-media are loc:

- mobilizarea opiniei publice, responsabilizarea APL și a sectorului privat;
- promovarea drepturilor persoanelor vulnerabile, informarea despre riscurile existente, excluderea abordărilor discriminatorii și a stereotipurilor, stigmatizării;
- informarea despre posibilitățile de asistență și protecție a victimelor violenței/*bullying* și a persoanelor aflate în situații de risc, sesizarea cazurilor de violență;
- realizarea campaniilor de sensibilizare a publicului în domeniul prevenirii violenței în școală/*bullying*.

Mai sus, am indicat actorii care au tangență directă sau indirectă cu subiectul ce ține de prevenirea violenței/*bullying*-ului în instituțiile de învățământ, în mare parte conform cadrului legal în vigoare.

Cu toate acestea, am încercat să aflăm și opinia celor care sunt vizați nemijlocit, cu referire la actorii care ar trebui să se implice la toate etapele de prevenire și de combatere a *bullying*-ului în școală, precum și parteneriatele ce se impune a fi dezvoltate în acest sens.

Specialiștii organelor locale de specialitate în domeniul învățământului/ managerii instituțiilor de învățământ susțin necesitatea conlucrării dintre membrii SAP, psihologul școlar, polițistul, membrii comisiei pentru drepturile copilului din cadrul APL, dirigintele, profesorii pe discipline, responsabilul VNET, directorul instituției, responsabilul VNET de la raion, comisia multidisciplinară de nivel I și II; asistentul social, psihologul școlar, care ar trebui să fie în orice școală; părinții/tutorii, polițistul, medicul, consiliul de elevi, cadrul didactic de sprijin, sociologii, specialiștii din centrele de sănătate prietenoase tinerilor, organele locale de specialitate în domeniul învățământului, responsabilul pentru drepturile copilului din raion, profesorul de religie, direcția asistență socială, CRAP.

„Este necesară o intervenție complexă, sistematică și strategică, la nivelul fiecărei instituții de învățământ,

pentru că *bullying*-ul este un fenomen de grup și cere acțiuni, la nivel individual (victimă, agresor), de grup (martori), de implicare a adulților (părinți, diriginți, cadre didactice, specialiști). Astfel, intervenția trebuie să cuprindă câteva direcții: declararea zero toleranță la violența școlară, inclusiv la *bullying*, și dezvoltarea Politicii de Protecție a Copilului și a unor practici instituționale de prevenire și combatere a abuzului. Politica de Protecție trebuie să cuprindă atât regulile

de comunicare între cadrele didactice și elevi, cât și reguli de comunicare elev-elev: „noi am simțit necesitatea și acum elaborăm niște reguli de comunicare elev-elev, pe care să le introducem în Politica de Protecție. Pentru că avem în Politica de Protecție reguli de comunicare a profesorului cu elevul, avem un cod de conduită a profesorului, în relația cu elevii, dar nu avem aspectul acesta, de reglementare a comunicării și relaționării dintre elevi.”

Capitolul V. Formarea profesională continuă a actorilor cu atribuții în domeniu, din sistemul de învățământ

Deoarece atitudinea unui specialist cu atribuții în domeniul vizat constituie unul dintre momentele-cheie în prevenirea *bullying*-lui, protecția și asistența celor care au avut de suferit în urma acestui comportament, pregătirea interdisciplinară și interinstituțională pe acest domeniu fiind primordială, în acest material am încercat să analizăm cadrul normativ care obligă autoritățile/ instituțiile publice să realizeze formarea continuă și să identificăm actorii vizați.

HG nr. 944 din 14-11-2014 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, la obiectivul specific 1.11. Asigurarea unui mediu școlar protectiv, capabil să prevină violența față de copii și să intervină prompt pentru identificarea, referirea și asistența copiilor- victime ale violenței, prevede următoarele acțiuni:

1.11.2. Elaborarea suportului metodologic și completarea *Curriculum*-ului de formare inițială și continuă a cadrelor manageriale și didactice, referitor la organizarea instituțională și intervenția lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de VNET.

1.11.3. Instruirea cadrelor didactice și manageriale pentru prevenirea violenței față de copii și integrarea politicilor de protecție a copilului în demersul educațional.

HG, nr. 281 din 03-04-2018 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pe anii 2018-2023 și a Planului de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia¹⁰³ include activități de genul: elaborarea *Curriculum*-ului la modulul de autoapărare în cadrul instituțiilor de învățământ gimnazial și liceal; dezvoltarea subiectelor privind egalitatea între femei și bărbați, drepturile omului și prevenirea violenței în cadrul formării inițiale și continue a cadrelor didactice.

HG nr. 404 din 16-06-2015 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul învățământului și a structurii-tip a acestuia, în art. de mai jos prevede:

19) asigură informarea/formarea directorilor și a coordonatorilor din cadrul instituțiilor de învățământ din unitatea administrativ-teritorială respectivă, cu privire la procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de VNET;

Ordinul MECC nr. 867 din 25.07.2014 prevede recomandările de integrare a aspectelor de prevenire și protecție a copiilor față de violență în *Curriculum*-ul de formare profesională inițială și continuă destinat universităților, cu programele de studiu: Științe ale educației, Asistența socială, Științe sociale, Medicina, Protecție, pază și securitate.

Prin **Ordinul MECC nr. 77 din 22 februarie 2013**, prin care a fost aprobată **Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de VNET**, este stipulat: coordonatorii raionali/ municipali și cei din instituții sunt într-un proces de formare continuă la nivel republican, regional/raional și local (o dată la 2-3 luni).

Ordinul MECC nr. 858 din 23 august 2013 cu privire la Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de VNET¹⁰⁴, stipulează că Directorii instituțiilor de învățământ preuniversitar sunt responsabili de asigurarea informării/formării cadrelor didactice și a personalului nondidactic privind aplicarea Metodologiei.

Directorii Direcțiilor raionale/municipale învățământ, tineret și sport sunt responsabili de asigurarea informării/formării directorilor și a coordonatorilor din cadrul instituțiilor privind aplicarea Metodologiei.

Directorii Direcțiilor raionale/municipale învățământ, tineret și sport sunt responsabili de asigurarea informării/formării directorilor și a coordonatorilor din cadrul instituțiilor privind aplicarea Metodologiei.

Directorii Direcțiilor raionale/municipale învățământ, tineret și sport sunt responsabili de asigurarea informării/formării directorilor și a coordonatorilor din cadrul instituțiilor privind aplicarea Metodologiei.

¹⁰³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101802&lang=ro

¹⁰⁴ https://mecc.gov.md/sites/default/files/7._ordin_me_858_23.08.2013_metodologie_procedura_ro.pdf

Secția juridică din cadrul MECC sunt responsabile de acordarea asistenței metodologice pentru dezvoltarea capacităților cadrelor didactice în domeniul prevenirii și intervenției în cazurile de VNET.

Institutul de Științe ale Educației va disemina Metodologia în cadrul stagiilor de formare continuă a cadrelor manageriale și didactice.

Conform Ghidului de implementare a Politicii de Protecție a Copilului în instituțiile de învățământ¹⁰⁵:

Cadrelor didactice au nevoie să-și dezvolte competențele:

- de analiză a factorilor care influențează climatul de violență în școală/ grădiniță și de identificare a efectelor acestora asupra copiilor. Analiza multitudinii de factori implicați ajută delimitarea comportamentelor violente care sunt parte a dezvoltării copiilor, de cele determinate de experiența familială a copiilor sau de particularități individuale ale lor (cum ar fi insuficiența dezvoltare a competențelor de cooperare, gestionare a furiei, toleranța scăzută la frustrare etc.);
- de conștientizare a situațiilor școlare cu potențial să determine comportamente violente din partea elevilor. Printre situațiile generate de modul defectuos de administrare a procesului educațional se regăsesc: lipsa de transparență în evaluare, utilizarea notei mici la disciplină pentru a sancționa comportamente nedorite, atitudini discriminatorii și marginalizarea unor elevi, modul nonparticipativ de a organiza studierea, încurajarea competiției între elevi, în detrimentul comunicării și cooperării etc.;
- de recunoaștere a semnelor/simptomelor diferitelor tipuri și forme de violență față de copii;
- de manifestare a unei atitudini respectuoase față de toți membrii comunității școlare, inclusiv față de experiențele diverse ale copiilor. Tot ce se întâmplă în unitatea de învățământ trebuie să consolideze atmosfera prietenoasă și cooperantă. Prin simpla existență a Regulamentului școlar sau a *Curriculum*-ului care abordează proactiv fenomenul violenței nu se vor obține rezultatele dorite. Copiii și adulții au nevoie să trăiască la modul practic într-un mediu nonviolent;

- de elaborare a planurilor de răspuns la situațiile de violență, bazate pe specificul de manifestare a violenței în instituția de învățământ, care să implice copiii și părinții/ îngrijitorii acestora în depășirea dificultăților. Cadrele didactice trebuie să ia decizii legate de diferite incidente care au loc în școală și în spațiile aferente, precum și în situațiile când copiii sunt abuzați în familiile lor;
- de colaborare în cadrul instituției, precum și cu alți specialiști, în procesul cercetării circumstanțelor fiecărui caz concret, luării deciziilor, elaborării și ajustării acțiunilor de intervenție și de asistare a copiilor și a adulților implicați în situații de abuz și de neglijare;
- de organizare a activităților de prevenire, cu copiii și cu părinții/ îngrijitorii acestora, ținând cont de nevoile, interesele și problemele cu care se confruntă;
- de respectare a principiilor etice în toate activitățile de prevenire și de intervenție întreprinse, inclusiv: confidențialitate, care să nu împiedice raportarea cazurilor de abuz al copilului; întărirea interesului major al copilului în toate deciziile și acțiunile întreprinse, tratarea imparțială a fiecărui caz de abuz, cu examinarea tuturor circumstanțelor, și a situației părților implicate.

Personalul auxiliar/ nondidactic și tehnic al instituției de învățământ trebuie:

- informat cu privire la responsabilitățile pe care le are referitor la identificarea, raportarea, intervenția în situațiile de violență, observate în mediul educațional, în timpul și după programul instituției, în activitățile curriculare și extracurriculare, inclusiv în cămine și în spațiile aferente instituției;
- instruit/ pregătit să aplice tehnici de comunicare care respectă demnitatea copiilor, într-un limbaj accesibil acestora etc.

Pornind de la cele menționate mai sus, avem următoarea situație pe domeniul de formare continuă, în prevenirea violenței în școală, inclusiv a *bullying*-ului:

¹⁰⁵ https://mecc.gov.md/sites/default/files/politica_de_protectie_a_copilului/ghid_de_implementare.pdf

Denumirea instituției de învățământ	Tematici/module/programe oferite pentru anul de studii 2020/2021
Universitatea de Stat din Moldova ¹⁰⁶	Module tematice de formare profesională continuă, care pot fi accesate separat sau integrate în programul obligatoriu de formare continuă a cadrelor didactice: <ul style="list-style-type: none"> • Comunicare eficientă și managementul conflictelor în mediul școlar. • Particularități psihologice ale generației sec. XXI. • Prevenirea și combaterea violenței în școală. • Program de prevenire a fenomenului <i>bullying</i> în mediul școlar și de intervenție, după caz. • Reziliență și asertivitate în mediul educațional. • Dezvoltarea neuro-psihologică și afectivitatea adolescentului. • Managementul clasei de elevi. • Strategii de gestionare a comportamentului perturbator al elevilor. • Strategii de stimulare a comportamentelor prosoziale. • Managementul stresului și prevenirea sindromului <i>burn-out</i>. • Strategii de reglare emoțională pentru adulți.
Universitatea de Stat din Tiraspol ¹⁰⁷	Module: Modalități psiho-sociale de comunicare eficientă în mediul educațional. Strategii de dezvoltare a comunicării asertive a cadrelor didactice. Strategii de optimizare a echilibrului emoțional a cadrelor didactice. (la solicitare)
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creanga” ¹⁰⁸	Programe tematice: Managementul comunicării școală-familie. Dezvoltarea personală. Dezvoltarea competențelor de comunicare didactică. Metode și tehnici de comunicare eficientă. Violența în școală – modalități de prevenire și combatere. Competențe de comunicare, prevenție și intervenție în cazul violenței școlare. Strategii de prevenire și rezolvare a situațiilor de risc în comunitate.
Institutul de Științe ale Educației ¹⁰⁹	Module tematice: Dezvoltarea socio-emoțională a subiecților educaționali (cadrele didactice/de conducere, elevi). Adaptarea psiho-socială la schimbările din mediul educațional. Școala părinților.
Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălți ¹¹⁰	Tematica violenței inclusă la specialitățile aprobate.
Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul ¹¹¹	Programe tematice: Violența și traficul de ființe umane. Optimizarea relației elev-părinte-școală. Consilierea educațională. Competențele profesorului maestru.
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”	Specializarea – educația civică: omul ca ființă socială (valori personale și sociale). Specializarea – psihologia: comunicarea educațională, deontologie profesională, probleme actuale ale psihologiei sociale. Specializarea – psihopedagogie preșcolară: noi abordări pedagogice, comunicarea – condiție primordială pentru dezvoltarea globală a copilului, educația parentală. Specializarea – învățământ primar: psihologia și psihopatologia comportamentului deviant și delicvent.
Programul Educațional „Pas cu Pas” ¹¹²	Educație centrată pe copil/pe cel ce învață.
Universitatea de Stat din Comrat ¹¹³	Învățământ preșcolar și școlar.

¹⁰⁶ http://usm.md/?page_id=428

¹⁰⁷ <https://ust.md/procesul-de-studii/formarea-continua/>

¹⁰⁸ https://formare.upsc.md/wp-content/uploads/2020/09/cfc_plan_formare_2020_6.pdf

¹⁰⁹ https://ise.md/uploads/files/1577649541_plan-2020.pdf

¹¹⁰ <http://formare.usarb.md/>, <https://usarb.md/>

¹¹¹ <https://www.usch.md/wp-content/uploads/2020/05/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%822.pdf>, <https://www.usch.md/>

¹¹² <https://www.pascupas.md/1235-2/>

¹¹³ <https://kdu.md/ro/component/content/?Itemid=1268>

Opinie

„Este imperios necesară formarea continuă a cadrelor didactice în acest domeniu. Rolul instituțiilor publice de instruire continuă este de a oferi informația necesară, de a instrui cadrele didactice pentru a fi capabile să intervină și să soluționeze situațiile de *bullying* cu succes”.

Manager școală

De asemenea, trebuie să menționăm instruirile cadrelor didactice desfășurate de către MECC în parteneriat cu societatea civilă, cum ar fi: *Tdh* Moldova, *Amnesty International* Moldova, Asociația *Educație pentru Dezvoltare* (AED), Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC), Centrul Internațional *La Strada*, Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii, cu suportul financiar a mai multor donatori: UNICEF Moldova, Fundația *Oak*, Ambasada Regatului Țărilor de Jos, Fundația *Liechtenstein Development Service* (LED).

Specialiștii organelor locale de specialitate în domeniul învățământului/managerii instituțiilor de învățământ au menționat că instruirea, formarea cadrelor didactice și a personalului auxiliar cu referire la „politică de protecție a elevului”, crearea unui climat favorabil învățării în instituție, crearea condițiilor optime de dezvoltare a elevilor în diverse domenii conform inte-

reselor proprii, adoptarea unor reguli de comunicare a profesorului cu elevul, toate acestea sunt subiecte care se recomandă să fie incluse în mod obligativ în programele de instruire continuă.

În programele de formare profesională ale instituțiilor publice de instruire continuă să fie introdus și modulul *antibullying*, care ar presupune instruirea despre acest fenomen, cauzele și cum pot fi soluționate/prevenite, inclusiv pe trepte de școlarizare, cu prezentarea materialelor necesare pentru prevenirea *bullying*-ului și cu prezentarea unor materiale de către specialiști din diverse domenii.

Din cele menționate de respondenți, deducem că rolul instituțiilor publice de instruire continuă ar consta în „a ține la curent cadrele didactice cu toate noutățile în acest domeniu.” În același timp, să informeze comunitatea școlară, cu date complete și măsurabile, despre acțiunile de prevenire a *bullying*-ului; să monitorizeze rezultatele concrete obținute în urma acțiunilor întreprinse: eficiența soluțiilor aplicate, dinamica situației (să observe schimbările) și doar astfel lucrurile pot fi schimbate în beneficiul elevului.

În concluzie, instituțiile/organizațiile indicate mai sus reflectă doar tangențial problematica ce ține de prevenirea și combaterea violenței și abuzului față de copii, dar nu se face referire la *bullying*.

Concluzii generale

Cadrul normativ în vigoare este destul de fragmentat, dar există, totuși, un set destul de impunător de acte normative care prevăd acțiuni de prevenire și de combatere a *violenței* în instituțiile de învățământ, însă în nici una dintre acestea nu se regăsește noțiunea de *bullying* și formele acestuia. Deși majoritatea autorilor acestor acte normative susțin că *bullying*-ul este o formă de violență, dar care nu presupune existența unui conflict bazat pe o problemă reală, ci pe dorința unor persoane de a-și demonstra puterea și autoritatea, provocând astfel suferință persoanelor din anturajul lor, se impune necesitatea diferențierii acestor două noțiuni, deoarece, pe actualul fundal, actorii comunitari nu reacționează adecvat în cazul *bullying*-ului, tratându-l, adesea, ca pe ceva normal, ca pe o glumă nevinovată.

Fiecare actor în parte, participant la analiză, are o proprie abordare a fenomenului de *bullying* și recomandă implicarea anumitor actori în prevenirea și combaterea acestuia în școală. Cu toate acestea, nu sunt implicați nici pe departe toți actorii care ar putea să contribuie la buna desfășurare a acestui proces; de exemplu, un manager al unei instituții de învățământ a menționat problema *bullying*-ului ca una „legată” de copiii de etnie romă, însă *mediatorul comunitar* nu este privit ca un partener în acest proces, ba mai mult, nimeni dintre respondenți nu a făcut trimitere la acest actor. De asemenea, nu a fost luat în calcul rolul mass-media, al ONG-urilor, al CNPDC locale/raionale, al Oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat, al Avocatul poporului pentru drepturile copilului și al MSMPS. În plus, se adaugă și mențiunea managerilor instituțiilor de învățământ despre suprasolicitarea cadrelor didactice.

De menționat, că din această listă destul de impunătoare de actori, managerii instituțiilor de învățământ au reiterat aproape în unanimitate că cel mai acut se resimte lipsa *psihologului școlar* sau a serviciilor unui astfel de specialist.

Există o confuzie și o neclaritate în ceea ce privește implicarea obligatorie, prin lege, a actorilor în procesul de prevenire și de combatere a *bullying*-ului, precum și necunoașterea drepturilor și obligațiilor fiecărui actor implicat în soluționarea cazurilor de *bullying*. Astfel, se impune și necesitatea diseminării informației despre rolul acestora în soluționarea cazurilor de *bullying*.

Analiza scoate în evidență și faptul că 9 la sută dintre elevii respondenți afirmă că nu cunosc cazuri de *bullying* în instituția lor. Ținând cont de faptul că în aceste școli se desfășoară activități anti-*bullying* susținute de către Tdh, apare întrebarea firească: cât de informați la acest subiect sunt elevii și cadrele didactice din școlile în care nu se desfășoară astfel de activități sau se desfășoară episodic?

Analiza conturează imaginea cunoașterii slabe a instrumentelor de implementare a cadrului normativ anti-violență/anti-*bullying* în școli, cel mai des și cei mai mulți respondenți menționând că se practică discuțiile, adunările de părinți sau teatrul social. În acest sens, pe de o parte, se cere o diversificare a instrumentelor utilizate, după caz, pe de altă parte, dezvoltarea parteneriatelor și implicarea altor actori comunitari cointeresați în problemă.

Instruirea continuă, necesitatea mediatizării materialelor informaționale, monitorizarea permanentă a situației constituie doar câteva dintre necesitățile primordiale menționate de către specialiștii organelor locale de specialitate în domeniul învățământului/managerii instituțiilor de învățământ.

Recomandări

De ordin general:

- Discutarea fenomenului și acceptarea unei poziții comune asupra noțiunii de *bullying* și introducerea acesteia în cadrul normativ național, inclusiv în Codul Educației. De asemenea evitarea utilizării termenilor copil agresor, copil victimă, și înlocuirea acestora cu: copil care inițiază *bullying*-ul, copil care face comportamente de *bullying*; copil supus *bullying*-ului, copil țintă a *bullying*-ului.
- Dezvoltarea abilităților actorilor din domeniu pentru lucrul în echipă, cooperare, schimb de informații cu privire la rețelele profesionale de suport disponibile și schimb de bune practici în soluționarea cazurilor de *bullying*.

Opinie

„E cazul să avem specialiști specializați care să se ocupe de asemenea cazuri separat. Nu cum e în cazul nostru: pedagogul are și lecții, și activități extrașcolare, și fuge pe la părinți pe acasă, realizează și pedagogizarea părinților, consiliază elevii, soluționează cazuri care se întâmplă cu elevii. O singură persoană, prinsă în atâtea acțiuni, nu are energie pentru toate ca să le efectueze calitativ. Pedagogul este și el OM. Este nevoie de un psiholog, în fiecare școală.”

Manager școală

- Creșterea gradului de conștientizare în rândul elevilor și a părinților, având în vizor caracteristicile, cauzele și consecințele *bullying*-ului, prin intermediul informării permanente în cadrul instituțiilor de învățământ, organizării campaniilor informaționale în colaborare cu mass-media, diseminării informațiilor utilizând instrumente cât mai variate, în vederea asigurării acoperirii informaționale la scară națională.
- Asigurarea unui sprijin din partea actorilor cu expertiză în domeniul vizat (ex.: instruire, informații și materiale didactice) pentru profesori și echipa managerială, astfel încât aceștia să recunoască *bullying*-ul și să-i riposteze adecvat.
- Creșterea capacității psihologilor școlari și/sau accesarea serviciilor psihologice de către instituțiile de învățământ, a serviciilor de asistență psihopedagogică, de a reacționa corespunzător în situațiile de *bullying*.

- Facilitarea accesului copiilor implicați în situații de *bullying* la servicii de asistență psihologică de calitate.
- Dezvoltarea de site-uri și/sau introducerea unor spații virtuale dedicate informării publicului larg despre fenomenul de *bullying*, *cyberbullying*, oferind în același timp sfaturi părinților, dar și copiilor/tinerilor, despre cum ar trebui să reacționeze în astfel de situații, inclusiv prezentarea măsurilor normative pe care le pot folosi pentru protecția personală.
- Dezvoltarea unui program de mentorat/*peer-to-peer* pentru copii și tineri. Elevii claselor mai mari pot fi mentori pentru semenii lor, dar și pentru cei mai mici, ajutându-i să dezvolte abilități de comunicare pentru a depăși conflictele.
- Implementarea Observațiilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului la raportul IV și V a RM la Convenția cu privire la drepturile copilului, care recomandă ca Republica Moldova să:
  - consolideze implementarea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, sesizarea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și a potențialelor victime ale VNET, aprobat în 2014, asigurându-se că are resurse umane, tehnice și financiare adecvate.
  - să ia, în continuare, toate măsurile adecvate pentru a se asigura că raportarea violenței și neglijării copiilor este obligatorie pentru toate persoanele care lucrează cu și pentru copii, în special pentru copiii cu dizabilități, și să ofere un mecanism accesibil copiilor, inclusiv copiilor cu dizabilități și altor persoane. Să raporteze cazurile de violență și neglijare, inclusiv în cadrul instituțiilor și școlilor, asigurând protecția necesară acestor victime și să monitorizeze, să prevină și să ia măsuri în numele copiilor expuși riscului.
  - să ofere, în continuare, pregătirea necesară tuturor profesioniștilor care lucrează cu și pentru copii, în special în zonele rurale și în regiunea de sud; inclusiv formarea sistematică a ofițerilor de aplicare a legii cu privire la modul

de prevenire și monitorizare a violenței domestice și recepționarea și investigarea plângerilor într-o manieră tolerantă față de copil.

Pentru MECC:

1. Includerea unor prevederi explicite anti-*bullying*, în regulamentele de ordine internă ale instituțiilor educaționale și în Codul de etică ale profesorilor.
2. Dezvoltarea procedurilor anti-*bullying* clare și explicite, la nivelul fiecărei școli, inclusiv prin introducerea de astfel de prevederi în Politica de Protecție a Copilului.
3. Dezvoltarea Strategiilor privind siguranța în școli. Ar fi oportun ca această strategie cuprinzătoare să includă și o echipă privind siguranța în fiecare școală, resurse școlare, instruire pentru învățători etc.
4. Revederea Ordinul nr.77 al MECC prin includerea instrumentelor de identificare a *bullying*-lui.
5. Elaborarea unui Ghid metodologic privind prevenirea *bullying*-ului, pentru instituțiile de învățământ (intervenție, pașii concreți în diverse situații de *bullying*, procedura explicită de evidență și de intervenție în situații de *bullying* etc.).
6. Includerea în manualele școlare a noțiunii și a conținuturilor despre prevenirea *bullying*-ului.
7. Elaborarea unui Program anti-*bullying* în Republica Moldova, în parteneriat cu societatea civilă și cu partenerii de dezvoltare.
8. Revederea Regulamentului-tip de organizare și de funcționare a instituțiilor de învățământ primar și secundar, ciclul I și II.
9. Asigurarea angajării unui responsabil plătit pentru centrele instituționale existente (Centrul de resurse, Ludotecă, Clubul tinerilor etc.), care vor acționa și pe segmentul de prevenire a violenței, *bullying*-ului etc.
10. Completarea Regulamentului-tip și a Reperelor metodologice privind organizarea instituțiilor de învățământ extrașcolar cu prevederi ce țin de prevenirea violenței, inclusiv a *bullying*-ului.

Pentru CRAP:

instruiri, materiale didactice, instrumente de evaluare și tehnici de intervenție, oferirea serviciilor respectice în școli (mai ales în cele mici și slab asigurate cu cadre), de către colaboratorii SAP, vizite în școli, recomandări, consultații, instruirea psihopedagogilor despre metodele moderne de intervenție, de

combatere a fenomenului, prezentarea modelelor de soluționare a diverselor cazuri de *bullying*, instruirea cu predarea diverselor teste, forme de evaluare a fenomenului de *bullying*, organizarea și desfășurarea sesiunilor de formare a cadrelor didactice, și nu doar a specialiștilor SAP.

Pentru Organele locale de specialitate în domeniul învățământului/managerii instituțiilor de învățământ:

I. În contextul revederii și implementării cadrului normativ

1. Existența unui registru de evidență a copiilor aflați în situația de risc, a unui Registru de evidență a sesizărilor privind cazurile suspecte de VNET / *bullying*, a Registrului de evidență a copiilor aflați sub tutelă.
2. Completarea Regulamentului intern al instituției de învățământ, precum și a Politicii de Protecție a Copilului cu prevederi ce țin de *bullying*.
3. Emiterea unui ordin de către managerii instituțiilor de învățământ, prin care fiecare elev și profesor să fie obligat să raporteze cazurile, și nu să le camufleze, cu gândul că va trece de la sine.
4. Elaborarea suportului metodologic pentru cadrele didactice pentru evitarea și diminuarea cazurilor de *bullying* între elevi.
5. Elaborarea normelor de conduită în instituție.
6. Completarea Fișelor postului fiecărui angajat cu prevederi ce țin de prevenirea *bullying*-ului.
7. Revederea și completarea responsabilităților elevilor și afișarea acestora în locuri publice în cadrul școlii.
8. Includerea prevederilor anti-*bullying* în Planul managerial de organizare și desfășurare a procesului educational, pentru anul de studii curent.
9. Raportarea semestrială a cazurilor de *bullying*, și a altor forme de violență.

II. În contextul consolidării rețelei de servicii și echipă

1. Prezența unui psiholog în toate instituțiile de învățământ/servicii psihologice.
2. Instituirea unităților cadrelor didactice de sprijin pentru elevii în situații de risc.
3. Susținerea activității Consiliului de elevi în activitățile de informare anti-*bullying* și împuternicirea acestuia cu realizarea campaniilor de informare și de sensibilizare.

4. Dezvoltarea „Școlii / clubului elevului cu un bun comportament”: activități cu copiii, cu ajutorul reprezentanților Inspectoratelor de Poliție, a asistentului social, a psihologului școlar, a Centrului prietenos tinerilor.
5. Crearea și dezvoltarea serviciilor pentru tineri în vederea petrecerii timpului liber bazat pe interese.
6. Dotarea cu tehnică digitală a instituțiilor pentru informarea elevilor/părinților.
7. Dotarea cu inventar sportiv modern, pentru cultivarea modului sănătos de viață, secții de dramaturgie, pentru educația corectă și multilaterală a copiilor aflați în conflict cu legea și a celor din grupurile de risc social.
8. Instalarea camerelor video de supraveghere în instituțiile de învățământ.

III. În contextul realizării activităților școlare și extrașcolare

1. Invitarea părinților la discuții. Părinții merită să fie informați despre semnele *bullying*-ului și despre strategiile de intervenție.
2. Implicarea elevilor în activități educaționale extrașcolare cum ar fi: teatrul social, cluburi de dezbateri, traininguri, activități psihosociale de dezvoltare personală etc. Crearea unui climat prietenos în instituția școlară. Promovarea guvernantei democratice în școli, prin susținerea ideilor elevilor, implicarea acestora în cadrul procesului decizional.
3. Implicarea în proiecte educaționale de combatere a *bullying*-ului în școală, organizate de către partenerii educaționali, în mod special cele susținute de Fundația Tdh.
4. Dezvoltarea Cluburilor de Tineri ALEG („Adolescenții Lideri pentru Egalitatea de Gen”), în cadrul cărora de obicei se desfășoară activități distractive și lecții provocatoare despre subiecte importante, cum ar fi: stereotipurile, prevenirea violenței, a *bullying*-ului, educația de la egal la egal, egalitatea de gen, liderism și altele.
5. Participarea la Festivalul Teatrului Social organizat de trainerii Y-PEER. Organizarea activităților extrașcolare în cooperare și cu implicarea Consiliului părinților.

De asemenea, după cum menționează managerii instituțiilor de învățământ, e nevoie de: a) activități de informare și conștientizare a fenomenului de *bullying*

pentru personalul școlii, copiii și părinți; b) măsuri de comunicare și informare internă, la nivelul unității de învățământ, cu privire la procedurile de prevenire, identificare, raportare și intervenție a situațiilor de *bullying* în spațiul școlar; c) proceduri de intervenție în situațiile de violență psihologică-*bullying*; d) responsabilizarea cadrelor didactice în scopul intervenției imediate în cazurile de *bullying* semnalate sau identificate; e) organizarea unor activități, precum concursuri, teatru-forum etc.

Pentru organele de forță:

Să participe, de comun cu alți actori, la acțiuni de informare cu referire la *bullying* și la acțiuni ce pot fi întreprinse atunci când copilul se află într-o astfel de situație, precum și informarea despre actorii comunitari care, în virtutea atribuțiilor, sunt abilitați cu instrumente de intervenție în aceste cazuri.

Pentru societatea civilă:

Studii de caz și de bune practici, campanii de informare în acest sens, instruirii privind instrumentele de aplicare a cadrului normativ în domeniu, exemple clare de situații de *bullying* și consecințele pentru agresor, suport didactic: exemple de planuri pentru prevenirea violenței în instituții, proiecte de activități, literatură de specialitate, materiale distributive tematice, broșuri, planșe, materiale video, jocuri de societate, spoturi publicitare, filmulețe motivaționale care să fie promovate în mass-media, un program-model de lucru cu familiile ai căror elevi sunt victime ale *bullying*-ului etc.

Pentru instituțiile de formare continuă:

1. Dezvoltarea/fortificarea capacităților profesionale ale cadrelor didactice în ce privește prevenirea, identificarea și stoparea *bullying*-ului în mediul școlar.
2. Includerea modulelor tematice privind fenomenul *bullying*-ului în *Curriculum* la disciplinele/ cursurile de psihologie, pedagogie, consiliere psihopedagogică etc.
3. Organizarea cursurilor în instituțiile de învățământ, în limba de predare în instituția dată.
4. Indicarea în certificat: ex.: noțiuni despre *bullying* – 20 ore.
5. Elaborarea programelor de instruire a formatorilor naționali/locali.
6. Obligarea angajaților să susțină un modul de curs la acest subiect (o dată la 3-5 ani).
7. Formarea cadrelor didactice/a personalului care activează în instituțiile de învățământ, în vederea

familiarizării cu noțiunea de *bullying*, cu prevederile referitoare la organizarea instituțională și instrumentele de intervenție în cazurile de *bullying*.

8. Introducerea în programele de formare continuă a instituțiilor superioare de învățământ din țară a subiectelor ce țin de *bullying*-ul școlar/tehnic de intervenție.

Acest set de recomandări care se regăsesc în analiza actuală și sunt sugerate de către actorii respondenți implicați în acest proces, este destul de vast și se referă în mare parte la majoritatea actorilor comunitari și la toate aspectele ce țin de prevenirea și combaterea *bullying*-ului. Cu toate acestea, resursele umane și financiare limitate ne impun să prioritizăm lucrurile în așa fel, încât să obținem eficiență și să oferim sustenabilitate sistemului de intervenție.

În acest context, propunem etapizarea implementării recomandărilor sus-menționate, prin elaborarea instrumentelor necesare, în funcție de importanța acestora.

Sugerăm ca în perioada 2021-2022 să fie elaborate și/sau ajustate următoarele instrumente, de către actorii vizați:

MECC:

1. Revederea Ordinului nr.77 și a Ordinului nr.1049 din 10.10.2014, privind aprobarea Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de VNET, cu includerea noțiunii de *bullying*; a instrumentelor de identificare a *bullying*-lui, monitorizare, raportare etc.
2. Completarea Regulamentului-tip și Reperelor metodologice privind organizarea instituțiilor de învățământ extrașcolar cu prevederi ce țin de prevenirea violenței, inclusiv a *bullying*-ului.
3. Elaborarea unui Ghid metodologic privind prevenirea *bullying*-ului, pentru instituțiile de învățământ, de comun cu actorii cointeresați (metodologie de evaluare a situației din instituțiile de învățământ, intervenție/pașii concreți în diverse situații de *bullying*, procedură clară de evidență și intervenție în situație de *bullying*, harta actorilor cointeresați etc.).

Organele locale de specialitate în domeniul învățământului

1. Dezvoltarea procedurilor anti-*bullying*, clare și explicite, la nivelul fiecărei școli, inclusiv prin introducerea de astfel de prevederi în Politica de Protecție a Copilului.
2. Raportarea cazurilor de *bullying* semestrial, de rând cu celelalte forme de violență.
3. Introducerea pe platformele online a unor spații dedicate informării publicului larg despre fenomenul de *bullying*, *cyber-bullying*, oferind în același timp sfaturi părinților, dar și copiilor/tinerilor despre cum să reacționeze în astfel de situații.

Managerii instituțiilor de învățământ

1. Completarea Regulamentului intern al instituției de învățământ, precum și a Politicii de protecție a copilului, cu informații ce țin de *bullying*.
2. Elaborarea/revederea normelor de conduită în instituție, atât pentru elevi, cadre didactice, cât și pentru părinți, și plasarea lor în locuri vizibile, accesibile.
3. Completarea Fișelor postului fiecărui angajat cu prevederi ce țin de prevenirea *bullying*-ului.

Societatea civilă

1. Dezvoltarea unui program-model de lucru cu familiile ai căror copii sunt victime ale *bullying*-ului etc.
2. Dezvoltarea unui program-model de mentori/educatori de la egal la egal, astfel încât elevii claselor mai mari să poată fi mentori pentru cei mai mici, ajutându-i să dezvolte abilități comunicative pentru depășirea conflictelor.
3. Oferirea studiilor de caz și de bune practici, exemple explicite de situații de *bullying* și descrierea consecințelor pentru agresor.
4. Elaborarea și oferirea de materiale distributive tematiche, broșuri, planșe, materiale video, jocuri de societate, spoturi publicitare, filmulețe motivaționale care să fie promovate în mass-media și utilizate de către cadrele didactice în activitățile cu elevii.
5. Desfășurarea, în comun cu actorii comunitari cointeresați, a campaniilor de informare privind fenomenul de *bullying*.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova.
2. Codul penal al Republicii Moldova.
3. Codul contravențional al Republicii Moldova.
4. Codul civil al Republicii Moldova.
5. Legea cu privire la libertatea de exprimare.
6. Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova nr. 174 din 08-11-2018.
7. Legea nr. 338 din 15-12-1994 privind drepturile copilului.
8. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013.
9. Legea nr. 30 din 07-03-2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației.
10. Legea privind protecția datelor cu caracter personal nr. 133 din 08.07.2011.
11. Politica Națională de Sănătate Publică pentru anii 2017-2021.
12. Legea nr. 123 din 18-06-2010 cu privire la serviciile sociale.
13. Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat.
14. Legea nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.
15. HG nr. 270 din 08-04-2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului.
16. HG nr. 143/2018 din 12.02.2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului.
17. HG nr. 944 din 14-11-2014 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”.
18. HG nr. 734 din 09-06-2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020.
19. Strategia de incluziune socială pentru perioada 2018-2021.
20. Planul de Acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților, pentru anii 2017-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 212 din 5 aprilie 2017, una din activități ține de dezvoltarea cadrului legal și de cooperare națională pentru contracararea producerii și distribuirii conținutului ilegal, a acostării și hărțuirii online.
21. Planul de acțiuni pentru anii 2016-2020 privind implementarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.835 din 4 iulie 2016, care se referă la Prevenirea și combaterea violenței, neglijării și exploatării copiilor, precum și promovarea practicilor nonviolente în creșterea și educarea copiilor.
22. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 și Planul de acțiuni pentru implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020.
23. Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase elevului, Ordinul ME nr. 970 din 11 octombrie 2013.
24. Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ primar și secundar general, ciclul I și II.
25. Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, anul de studii 2020-2021.
26. Ordinul MECC nr. 77 din 22 februarie 2013 și Ordinul nr.1049 din 10.10.2014, prin care este aprobată Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului și indicatorii de monitorizare.
27. Ordinul MECC nr. 1090 din 29 decembrie 2016 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind evaluarea și dezvoltarea comportamentului elevilor din învățământul primar și secundar general.
28. Ordinul MECC nr. 60 din 17 februarie 2014 cu privire la punerea în aplicare a Regulamentului privind comunicarea între instituțiile de învățământ și mass-media.
29. Ordinul comun al MMPS, MAI, MECC și MS nr. 153/1043/1042/293 din 8 octombrie 2014, prin care a fost aprobată Fișa de sesizare a cazului suspect de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului.
30. Ghidul de implementare a Politicii de protecție a copilului în instituțiile de învățământ.
31. Codul de etică al cadrului didactic.

